

TÜRK

2026, Yıl/Year: 14, Sayı/Issue: 46, ISSN: 2147-8872

TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / Date of Received: 02.08.2026

Kabul Tarihi / Date of Accepted: 18.09.2026

Sayfa / Page: 103-130

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / Writer:

Ümit Adakçı

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili
ve Edebiyatı ABD, Doktora Öğrencisi

ipucu01@hotmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Namık Aslan

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

namikaslan@ohu.edu.tr

NIĞDE İLİ ULUKIŞLA İLÇESİ KOLSUZ KÖYÜ HALK KÜLTÜRÜNDE GEÇİŞ DÖNEMLERİ: DOĞUM

Öz

Türk halk kültürünün kuşaktan kuşağa aktarılmasında ve yaşatılmasında hayati bir rol oynayan doğum dönemi gelenekleri, toplumsal hafızanın sürekliliğini sağlayan en temel kültürel unsurlar arasında yer almaktadır. Türk halk bilimi literatüründe doğum gelenekleri üzerine genel çalışmalar bulunmakla birlikte, bu araştırmanın temel hareket noktası, toplumsal değişim sürecinde yerel kültürün sürekliliğini ve özgün sentez biçimlerini Kolsuz köyü örneği üzerinden mikro düzeyde ortaya koymaktır. Bu çalışmada, Kolsuz köyünde doğum çevresinde şekillenen gelenek, ritüel ve halk inanışlarının ayrıntılı bir şekilde tespiti amaçlanmıştır. Araştırma, nitel araştırma yöntemi çerçevesinde etnografik bir yaklaşımla yürütülmüş; saha verileri katılımlı gözlem ve karşılıklı mülakat teknikleriyle derlenmiştir. Elde edilen bulgular, yörede al basmasından korunma, kırk çıkarma ve ad koyma gibi genel uygulamaların yanında göbek bağının tavana asılması gibi yöreye ait özgün ritüellerin de sürdürüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu çalışmayla, Kolsuz köyüne ait doğum çevresi gelenekleri belgelenmiş ve Türk halk bilimi literatürüne saha verileri aktarılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Doğum Gelenekleri, Kolsuz Köyü, Geçiş Dönemleri, Halk İnanışları, Ulukışla.

TRANSITIONS IN THE FOLK CULTURE OF KOLSUS VILLAGE, ULUKIŞLA DISTRICT, NİĞDE PROVINCE: BIRTH

Abstract

Birth-period traditions, which play a vital role in transmitting Turkish folk culture from generation to generation and keeping it alive, are among the most fundamental cultural elements ensuring the continuity of social memory. Although there are general studies on birth traditions in Turkish folklore literature, the main starting point of this research is to reveal, at a micro level through the example of Kolsuz village, the continuity of local culture and unique synthesis forms during the process of social change. This study aims to identify in detail the traditions, rituals, and folk beliefs formed around birth in Kolsuz village. The research was conducted with an ethnographic approach within the framework of qualitative research methods; field data were gathered through participant observation and face-to-face interview techniques. The findings indicate that, alongside general practices such as protection from 'al basması', postpartum purification ('kırk çıkarma'), and naming, region-specific unique rituals such as hanging the umbilical cord on the ceiling are also sustained in the region. With this study, the birth-related traditions of Kolsuz village have been documented, and field data have been contributed to Turkish folklore literature.

Keywords: Birth Traditions, Kolsuz Village, Rites of Passage, Folk Beliefs, Ulukışla

GİRİŞ

Halk bilimi, toplumların maddi ve manevi kültür unsurlarını kuşaktan kuşağa aktararak kültürel kimliğin korunmasında temel bir işlev üstlenmektedir. Yazılı kaynaklara yansımayan pek çok kültürel değer sözlü gelenekle günümüze ulaşmasını sağlayan bu disiplin, yaşayan mirasın belgelenmesi ve geleceğe aktarılması açısından önemli bir araştırma alanıdır (Ekici 2010: 15-18). Bu bağlamda halk biliminin temel inceleme alanlarından biri olan geçiş dönemleri; doğum, evlenme ve ölüm başlıkları altında bireyin statü değişimlerini ve toplumsal konumunun yeniden tanımlandığı sosyal süreçleri kapsamaktadır. Arnold Van Gennep'in ayrılma, eşik ve yeniden katılma aşamalarından oluşan evrensel süreçler olarak tanımladığı bu dönemler (2022: 11-25), ritüeller vasıtasıyla bireyin yeni konumunu meşrulaştıran kritik kültürel mekanizmalardır.

Yeni bir bireyin aileye ve topluma katılması sürecindeki doğum, eski Türk inançları ile İslami unsurların kaynaşmasıyla şekillenmiş bir kültürel mirası yansıtır. Gebelikten lohusalığa uzanan bu süreçteki uygulamalar; anne ve bebeği korumayı, toplumsal uyumu sağlamayı ve dayanışmayı güçlendirerek kültürel aktarımı sürdürmeyi amaçlar.

Sedat Veyis Örnek, doğum etrafındaki uygulamaların bireyi ve ailesini yeni toplumsal statüsüne hazırlarken onları çeşitli tehlikelere karşı koruyan işlevsel ritüeller olduğunu belirtirken (2000: 131-136); Pertev Naili Boratav bu inanışların toplumun ortak değerlerini, dayanışma anlayışını ve kültürel sürekliliğini yansıttığını vurgulamaktadır (2015: 164-171). Kuramsal zemini oluşturan bu görüşler doğrultusunda, yerel yerleşimlerde saha verilerine dayalı incelemelerin önemi her geçen gün daha iyi anlaşılmaktadır. Nitekim yerel ölçekte gerçekleştirilen saha araştırmaları, aynı kültürel çevre içerisinde dahi geleneksel uygulamaların zamanla farklılaşabildiğini ve her yerleşim yerinin kendine özgü nitelikler geliştirebildiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla belirli bir köy

yerleşiminde sürdürülen geleneksel uygulamaların tespiti, yalnızca o yörenin kültürel yapısının aydınlatılmasına değil, aynı zamanda Türk halk kültürünün bölgesel çeşitliliğinin kavranmasına da katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede yapılan literatür incelemesinde, Niğde ili Ulukışla ilçesine bağlı Kolsuz köyü örneğinde doğum çevresinde şekillenen gelenek ve inanışların ele alınması, toplumsal değişim sürecinde yerel kültürün sürekliliğini ve özgün aktarım biçimlerini mikro düzeyde ortaya koymaktadır.

Araştırmaya konu olan Kolsuz köyü, geleneksel yaşam biçimine ilişkin unsurların sürdürüldüğü yerleşimlerden biridir. Köyde doğum etrafında sürdürülen al basmasından korunma, kırk çıkarma gibi ritüeller ve halk inanışları, Türk kültürünün ortak özelliklerini yansıtmakla birlikte; göbek bağının tavana asılması ve demir bileklik takılması gibi yöreye özgü uygulamaları da bünyesinde barındırmaktadır. Çalışmada, kaynak kişilerden derlenen saha verileri esas alınarak doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrasında gerçekleştirilen geleneksel uygulamalar incelenmiş; bu uygulamaların kuşaklar arasındaki aktarımı ve toplumsal işlevleri ele alınmıştır.

Araştırmanın temel amacı, Kolsuz köyünde doğum çevresinde şekillenen geleneksel uygulamaları tespit ederek halk bilimi perspektifiyle değerlendirmektir. Söz konusu uygulamaların toplumsal değişim sürecinden nasıl etkilendiği ve kültürel aktarım mekanizmalarını nasıl sürdürdüğü ortaya konulmuştur. Nitel araştırma yöntemleriyle elde edilen saha verileri, yörede yaşatılan sözlü kültür unsurlarının belgelenmesinin yanı sıra, bu ritüellerin toplumsal işlevlerinin çok yönlü olarak değerlendirilmesine olanak tanımıştır.

Araştırmayla birlikte, Kolsuz köyünde yaşatılan geleneksel uygulamalar saha verilerine dayalı olarak belgelenmiş ve yerel kültürel mirasın kayıt altına alınması sağlanmıştır. Çalışmanın, doğum çevresinde şekillenen gelenek ve halk inanışlarının günümüzdeki görünümünü ortaya koyması, Türk halk kültüründeki bölgesel çeşitliliğe yeni saha verileri sunması ve ileride gerçekleştirilecek karşılaştırmalı halk bilimi araştırmalarına kaynak oluşturması beklenmektedir.

YÖNTEM

Kolsuz köyünde doğum çevresinde şekillenen gelenek, ritüel ve halk inanışlarının köy halkının bakış açısıyla, kendi doğal ortamında derinlemesine anlamlandırmak amacıyla tasarlanan bu araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. İnceleme nesnesini oluşturan topluluğun inanç evrenini ve doğum eksenli kültürel davranış kalıplarını bütüncül bir yaklaşımla tahlil edebilmek, aynı zamanda yörenin sergilediği kültürel direnç alanını ve toplumsal bellek unsurlarını ortaya koyabilmek adına nitel araştırma desenlerinden "etnografik yaklaşım" tercih edilmiştir (Creswell 2013: 90). Veri toplama sürecinde, etnografik stratejiyle yüksek bir uyum sergileyen karşılıklı mülakat ve katılımlı gözlem tekniklerinden eş zamanlı olarak yararlanılmıştır. Saha çalışmasının hazırlık safhasında Sedat Veyis Örnek'in Türk Halkbilimi (2000) isimli temel eseri taranarak doğum çevresine yönelik kapsamlı bir konu haritası oluşturulmuş; kaynak kişilere yöneltilen yarı yapılandırılmış mülakat sorularının olgunlaştırılmasında ise Erman Artun'un Türk Halk Bilimi (2005) çalışmasından istifade edilmiştir.

Görüşmeler esnasında katı ve mekanik bir soru-cevap formundan kaçınılarak, mülakatların esnek ve doğal bir diyalog ortamında gerçekleştirilmesine özen gösterilmiştir. Derleme faaliyetleri sırasında verilerin eksiksiz ve doğru bir şekilde kaydedilmesi amacıyla mülakatlar, kaynak kişilerin rızası doğrultusunda ses kayıt cihazıyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca doğum ritüellerinin icra edildiği mekânlar ile somut kültürel öğeler (göbek bağının asıldığı yerler, demir bileklikler vb.) fotoğraf ve video aracılığıyla belgelenmiş, kaydedilen işitsel materyaller birebir yazıya aktarılmıştır.

Araştırmanın birincil veri kaynağını, amaçlı ve kartopu örneklem stratejileriyle belirlenen Kolsuz köyü sakinleri oluşturmaktadır. Geleneksel hafızanın aktarıcısı konumundaki orta ve ileri yaş gruplarının birikiminden faydalanılmasının yanı sıra; dışa göç olgusunun ve kuşaklararası aktarımın doğum folkloruna etkilerini gözlemlemek amacıyla daha genç nüfusla da görüşülmüş ve alandan elde edilen veriler çok boyutlu bir şekilde karşılaştırılmıştır. Araştırmada bu kuşak ayrımının gözetilmesi, kitlesel dışa göç, kentleşme ve dijitalleşme süreçleri öncesi yaşamı bizzat deneyimlemiş kaynak kişilere ulaşma amacına dayanmaktadır. Bu durum, geleneksel yapıyı bilenler ile güncel pratiklerle temas eden genç kuşağı birbirinden ayıran önemli bir sosyo-kültürel kırılma noktası oluşturmaktadır. Sözlü anlatıların bilimsel geçerlik ve güvenilirlik standartlarını karşılaması maksadıyla sahadan derlenen birinci el veriler; kütüphane ve arşiv taramalarıyla ulaşılan kuramsal eserler, akademik dergiler, tezler ve makalelerle sürekli olarak çapraz kontrole tabi tutulmuştur.

Çalışmanın kapsamı doğrultusunda araştırmada; köy halkının dışa göç ve modernleşme süreçleri karşısında doğum geleneklerini toplumsal belleğin korunması ve kültürel bir direnç alanı oluşturulması hususunda nasıl işlevselleştirdiği ve söz konusu folklorik bilginin orta ve ileri yaş grupları ile genç kuşaklar arasında nasıl bir değişim, dönüşüm ve aktarım seyri izlediği sorularına yanıt aranmıştır.

Çalışma; mekânsal olarak Niğde ili Ulukışla ilçesine bağlı Kolsuz köyü, konu bakımından doğum çevresinde gerçekleştirilen geleneksel uygulamalar, veri kaynağı bakımından ise saha araştırması sürecinde mülakat yapılan kaynak kişilerin sözlü aktarımları ve hatırlama düzeyleriyle sınırlıdır.

BULGULAR

Geçiş Dönemi Âdetleri

Doğum

Yaşam döngüsünün başlangıç aşamasını oluşturan doğum olgusu, evrensel bir nitelik taşıyarak bütün kültürlerde kolektif bir coşkuyla karşılanır. Bu sürecin en somut neticesi olan çocuk, eşler arasındaki duygusal ve sosyal bağı pekiştirmenin yanı sıra aile kurumunun toplumsal yapı içerisindeki saygınlığını ve nüfuzunu da artırır. Nitekim kültürler üstü bir memnuniyet kaynağı olan bu dönüm noktası; gebelik aşamasından başlayarak lohusalık ve sonrasına kadar uzanan, kendine has bir ritüeller dizgesini beraberinde getirmektedir (Örnek 2000: 184).

Çalışmanın bu bölümünde, Kolsuz sahasında doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrasını kapsayan süreçlere ait geleneksel uygulamalar ele alınmıştır. Bahsi geçen geçiş döneminde; gebelik öncesi ve sonrasındaki evrelerde yoğunlaşan cinsiyet belirleme yöntemleri, doğacak çocuğa dair

sosyo-kültürel beklentiler ile bebeğin esenlikle dünyaya gelmesi ve hayatta kalmasını sağlamaya yönelik halk inanışları detaylandırılmıştır.

Doğum Öncesi

Doğum vasıtasıyla aile kimliğinin inşa edilmesi ve statü kazanması, tarihsel derinliği olan bir süreklilikle hem Türk dünyasında hem de Anadolu coğrafyasında merkezi bir ehemmiyete sahiptir. Evlilik yoluyla temelleri atılan yuva düzeninin, dünyaya gelen bir çocukla nihai olarak hakiki bir aile formuna bürünmesi, topluluk hafızasında adeta toplumsal bir ödev ve yükümlülük olarak addedilmektedir. Bu bağlamda, ebeveynlik rolünün üstlenilmesiyle birlikte yeni neslin "vatana ve millete faydalı bir fert" ideali doğrultusunda sosyalleştirilmesi de söz konusu kolektif misyonun ayrılmaz bir uzantısı olarak kabul görmektedir.

Sözü edilen bu sosyo-kültürel döngünün ilk basamağını teşkil eden Doğum öncesi evre; çocuk sahibi olma arzusuna matuf olarak icra edilen geleneksel pratikler ile gebeliğin gerçekleşmesinin ardından yeni bireyin esenlikle dünyaya gelmesini amaçlayan tüm koruyucu eylem ve kabulleri kapsayan geniş bir kronolojik kesiti ifade eder. Bu doğrultuda anne adayının, gebeliğin teessüs ettiği ilk andan doğum eyleminin vuku bulduğu ana kadar geçen zaman zarfında, topluluğun ortak hafızasında yer edinen kolektif inanış, norm, gelenek ve görenek kalıplarına riayet etmesi sosyo-kültürel bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır (Başçetinçelik 2009: 41).

Doğum ve çocuk sahibi olma süreçlerinin toplumsal yapıdaki önemi, bu sürecin gerçekleşmemesi durumunu da halk kültürü içinde özel bir adlandırma alanına dönüştürmektedir. Bu doğrultuda, Kolsuz köyünde çocuk sahibi olmayan bireylere yönelik çeşitli terimler kullanılmaktadır. Yörede çocuğu olmayan kadına “kısır, gölgesiz, dalsız, katırsız ve dibek” ifadeleri kullanılırken, çocuğu olmayan erkek için “kalık” ve “dölsüz” nitelermelerine başvurulmaktadır (K-17, K-3, K-26, K-12).

Kısırlık Giderme Uygulamaları

Bireylerin varoluşsal sürekliliklerini sağlama ve toplumsal meşruiyet kazanma gayesiyle başlattıkları evlilik süreci, neslin devamlılığını simgeleyen doğum olgusuyla pekişerek aile kurumunun yapısal bir istikrara kavuşmasını sağlar. Bu döngü içerisinde çocuk sahibi olunamaması, aile içi ilişkilerde muhtelif krizleri tetiklemesinin yanı sıra kadının sosyo-kültürel statüsünü ve toplumsal konumunu da doğrudan olumsuz etkilemektedir. Söz konusu durum, geleneksel normların ve topluluk denetiminin ağırlığını koruduğu kırsal kesimlerde çok daha belirgin ve yoğun bir biçimde tezahür eder. Günümüzde modern tıbbın ilerlemesiyle birlikte rasyonel tedavi mekanizmaları devreye girmiş olsa da geleneksel örüntüde kadınlar, kısırlık sorununu bertaraf etmek ve annelik rolünü edinmek adına aşkın güçlere sığınma, adak ve dua pratiklerine yönelme yahut bitkisel formlara dayalı alternatif sağaltım yöntemlerine başvurma yolunu seçmişlerdir. (Adakçı 2022: 8)

Kolsuz’ da kısırlıkla ilgili çeşitli uygulamalar:

- Ölü yıkanırken kullanılan o sudan bir miktar artırılır; çocuk sahibi olamayan kadın bu suyla yıkandığında kısırlığının geçeceğine inanılır (K-3, K-9, K-14, K-22).
- Çocuğu olmayan kadının göbeğine çömlek vurulur (K-5, K-17, K-28).

- Halk arasında "aşlık" denen yöntem şöyle uygulanır: Buğday önce iyice pişirilir, ardından içine pul biber katılır. Karışım hâlâ sıcakken bir bezin üzerine yayılır ve bez kadının karnına dolanıp sarılır (K-9, K-14, K-19).
- Halk arasında "ara ebesi" denilen tecrübeli kadınlara gidilerek, hamile kalmak isteyen gelinin karnına ve kasıklarına yumurta ile rakıdan bir karışım sürülüp bölge iyice sarılır (K-11, K-19).
- Çocuğu olmayan kadın yedi evden dilenci gibi para toplar. Topladığı parayla demir bileklik yaptırır. Bu bilekliği çocuk doğana kadar takar (K-5, K-12, K-18, K-26, K-30).
- Modern tıbbın imkanlarından faydalanmak adına uzman bir doktora gidilerek tüp bebek yöntemiyle çözüm aranır (K-1, K-7, K-13, K-26).
- Gebe kalmak isteyen kadının belden aşağısı, hareket edemeyecek kadar sıkıca bir sargıya alınır ve bu şekilde bir gün boyunca dinlenmesi sağlanır (K-4, K-15, K-21).
- Bu fiziksel müdahalenin ardından kadının hamile kalma şansının arttığı kabul edilir (K-8, K-10, K-18, K-24).
- Eğer kadının göbeğinin düştüğü ve bu yüzden çocuğunun olmadığı düşünülürse, göbeği yerine çekilip bir çarşaf yardımıyla sıkıca bağlanır (K-2, K-16, K-27).
- Hamilelik niyetinde olan kadının göbek bölgesi yün bir atkıyla sarılır; bölgeyi sıcak tutmanın doğurganlığı artıracağına inanılır (K-12, K-23).
- Vücudun ısını dengellemek için kadının ayağının altına sıcak su torbaları konur ve bu şekilde iki-üç gün boyunca yatırılır (K-1, K-6, K-20, K-25).
- Bu ısıl işlemin, özellikle üşütme kaynaklı yumurtalık sorunlarını iyileştireceği düşünülür (K-9, K-14, K-15).
- Su ve saman bir arada kaynatılır; çocuk isteyen kadın hazırlanan bu saman buğusuna oturtulur (K-3, K-11, K-18, K-28).
- Manevi bir niyetle, çocuk sahibi olmak isteyen çiftler bir kurban adayarak dileklerinin kabulünü beklerler (K-7, K-19, K-26).
- Hakiki zeytinyağında pişirilen yumurtanın içine pelte eklenir ve bu karışım gebe kalmak isteyen kadına yedirilir (K-13, K-21).
- Bu özel karışımın vücuttaki iltihabi durumları temizleyeceği ve bu sayede gebeliğin gerçekleşeceği varsayılır (K-4, K-8, K-10, K-24).
- Haşlanmış taze maydanozlar, hamilelik bekleyen kadının karın bölgesine bir sargı gibi sarılır (K-2, K-16, K-23, K-27).
- Sütte kaynatılan maydanozlar temiz bir kaba alınır; kadının bu karışımın buharına oturması sağlanır (K-6, K-12, K-25).
- Üç gün boyunca tekrarlanan bu sütlü maydanoz buğusunun iltihabı sökeceği ve doğurganlığı geri getireceğine inanılır (K-5, K-20).
- Bazı yerlerde kadının doğrudan katran buğusuna oturtulması yoluyla kısırlık tedavisi aranır (K-1, K-14, K-17, K-22).
- Çocuğu olmayanlar üç Cuma üst üste aynı camide namaz kılar. Bunun yanında, “Allah bana bir evlat nasip ederse kurban keseceğim.” diyerek adakta bulunurlar (K-19, K-28).
- "Deli kabak" denilen kabak türü kaynatılıp ikiye bölündükten sonra, kadın sıcaklığı geçmeden bu kabağın buharına oturtulur (K-9, K-11, K-19, K-28).
- Rahmin anatomik olarak eğik olduğu kanaatine varılırsa, köy ebesi tarafından rahim düzeltme işlemi gerçekleştirilir (K-7, K-13, K-26).
- Rahmin açılması veya temizlenmesi için ince bir kalem formuna sokulmuş sabun parçası kadının rahmine yerleştirilir (K-4, K-10, K-21, K-24).
- Altı-yedi tane yumurta kırılarak içine sabun rendelenir ve bu malzemelerden bir karışım elde edilir (K-2, K-8, K-18, K-27).

- Hazırlanan bu sabunlu ve yumurtalı karışım kadının beline sürüldükten sonra bölge sıkıca bandajlanır (K-16, K-23).
- Kadın bu şekilde birkaç gün bekletilip ardından yıkanır; belin bu şekilde ısıtılmasının çocuk sahibi olmayı kolaylaştıracağı düşünülür (K-6, K-12, K-20, K-25).
- Gebe kalmak isteyen kadının karnına çam sakızı sarılarak bitkisel bir çözüm aranır (K-5, K-17, K-22).
- Kadının bel bölgesine kupa veya şişe çekilir; bu sırada vücut ısınıp artırmayı için kadına bir miktar alkollü içecek verilir (K-1, K-3, K-9, K-15).
- Bu işlemin kadının içini ısıttığına inanılır ve ardından yumurtalık bölgelerine masaj yapılır (K-11, K-14, K-28).
- Manevi bir koruma veya şifa amacıyla hocaya gidilerek "hamayli" denilen dualar veya muskalar yazdırılır (K-7, K-19).
- Sembolik bir dilek ritüeli olarak, kadın bir beşik alıp bir ağacın altına yerleştirir (K-4, K-13, K-21, K-26).
- Eğer bu ritüel sonrası çocuk dünyaya gelirse, o ağacın dibinde bir şükür kurbanı kesilir (K-8, K-10, K-24).
- Niyetlerin kabul olması için kutsal kabul edilen ağaçların dallarına çaput veya bez parçaları bağlanır (K-2, K-16, K-18, K-27).
- Şifalı suların gücünden yararlanmak için kısırlık sorunu yaşayan kadınlar Çiftehan gibi kaplıca merkezlerine götürülür (K-6, K-12, K-23).
- Kül buğusu yöntemi için önce bir tencerede su kaynatılmaya başlanır (K-5, K-17, K-20, K-25).
- Kaynayan suyun içine birkaç parça demir ve taş atılarak bir süre daha ısıtılır, ardından içine kül ilave edilir (K-1, K-22).
- Hazırlanan bu küllü ve mineralli karışımın buharına kısırlık sorunu yaşayan kadın oturtulur (K-3, K-9, K-14, K-15).
- Çocuk hasreti çeken kadın, "eğer çocuğum olursa yedi yıl boyunca saçına makas sürmeyeceğim" diyerek niyet eder (K-7, K-11, K-19, K-28).
- Dileği kabul olan aile, çocuğun saçını yedi yıl kesmez ve çevrelerinden toplanan giysilerle çocuğu giydirebilirler (K-13, K-21, K-26).
- Çocuk sahibi olduğunda yeşil mercimekli bulgur pilavı yapılarak dağıtılır; bu pilava yörede "derder" adı verilir (K-4, K-10).
- Kısır olduğu düşünülen kadın, yumuşatıcı ve iyileştirici etkisinden dolayı süt buharında bir süre bekletilir (K-2, K-8, K-18, K-24).
- Manevi bir arınma ritüeli olarak, kadın secde halindeyken üzerinden yedi kez üzerlik otu dolaştırılır (K-12, K-16, K-23, K-27).
- Köy ebesi, yumurta akı ve alkol karışımıyla hamile kalmak isteyen kadının kasıklarını bir saat boyunca ovar (K-6, K-20, K-25).
- Rahmi sabitlemek için kadın, tıpkı bir bebek gibi kundağa sarılıp bir gün boyunca hiç kılmıdamadan yatırılır (K-5, K-17).
- Bu yöntemle rahimdeki olası eğriliklerin veya kaymaların yerine oturacağına inanılır (K-1, K-9, K-15, K-22).
- Geleneksel inançta, kısırlığı önlemek için ayakların, karnın ve kasık bölgesinin mutlak suretle soğuktan sakınılması gerektiği söylenir (K-3, K-11, K-14, K-28).
- Bu nedenle, çocuk istenilen dönemde bu bölgeler yünlül kumaşlarla iyice sarılarak sıcak tutulur (K-7, K-13, K-19, K-26).
- Göbeğin düşmesi gebeliğe engel sayıldığından, yerel şifacılar veya ebeye başvurularak göbek çekme işlemi yaptırılır (K-4, K-10, K-21).

- Metafizik bir bağ kurmak amacıyla, yeni doğum yapmış bir kadından alınan plasenta (bebek eşi) kullanılır (K-8, K-24).
- Bu plasenta sıcak suya atılarak elde edilen buharın, gebe kalmak isteyen kadına şifa olacağı düşünülür (K-2, K-16, K-18, K-27).
- Kaynatılan su ve saman karışımının buharı, kısırlığa karşı başvurulmuş klasik bir halk hekimliği yöntemidir (K-6, K-12, K-23, K-25).
- Adak kültürü gereği, çocuk sahibi olmak isteyen kişiler bir kurban kesmeye niyet ederler (K-5, K-17, K-20, K-22).
- Isıtılan toprağın karın, kasık ve bel bölgelerine sarılmasıyla vücut ısısının artırılması amaçlanır (K-3, K-12, K-17, K-24).
- Kantaron otunun kaynatılmasıyla elde edilen su, şifa niyetine çocuk isteyen kadınlara içirilir (K-8, K-15, K-26).
- Vücuttaki enfeksiyonu gidermek için zeytinyağında pişmiş yumurta yedirilmesi yaygın bir uygulamadır (K-2, K-21).
- Bu yöntemin iltihabı temizleyerek rahmi gebeliğe hazır hale getireceği varsayılır (K-5, K-14, K-19, K-27).
- Kaynatılmış maydanozun (sütle veya sade) karın bölgesine sarılmasının doğurganlığı artırdığına inanılır (K-6, K-10, K-22).
- Dağlardan toplanan taze kekiklerin suyu, çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar için doğal bir takviye olarak görülür (K-9, K-13, K-18, K-28).
- Rahim kanallarının tıkalı olduğu düşünülürse, ebe yardımıyla rahme kalem şeklinde inceltilmiş küçük bir sabun yerleştirilir (K-4, K-16, K-25).
- Katran buharının tedavi edici bir güce sahip olduğu ve kısırlığa iyi geldiği kabul edilir (K-1, K-7, K-20, K-23).
- Vücuttaki damar bozuklukları veya rahimdeki anatomik kaymalar, köy ebeleri tarafından el ile müdahale edilerek düzeltilir (K-11, K-12, K-24).
- Manevi destek almak adına bölgede bilinen hocalardan iki ayrı muska yazdırılır (K-3, K-8, K-17).
- Yazılan bu muskaların biri kadın, diğeri ise eşi tarafından üzerlerinde taşınır (K-2, K-15, K-21, K-26).
- Rahim eğriliğini gidermek için kadının ayaklarından asılıp bir süre sallanması, oldukça sert ve fiziksel bir yöntemdir (K-5, K-14, K-19).
- Komşulardan toplanan paralarla çocuğa kıyafet alma adağı, toplumsal bir yardımlaşma ve niyet biçimidir (K-6, K-10, K-22, K-27).
- Ruhsal bir rahatlama sağlamak ve kem gözlerden korunmak için kısırlık durumunda kurşun dökme ritüeli uygulanır (K-9, K-13, K-28).
- Sıcak tuğlaların bezlere sarılarak göbek ve kasık bölgesine yerleştirilmesi, bölgesel ısıyı artırmak için kullanılır (K-4, K-16, K-18, K-25).
- Rendelenmiş sabun ile yumurta beyazı karıştırılıp kadının bel bölgesine kompres şeklinde uygulanır (K-7, K-25).
- İspirtoyla yakılan pamuklar ve bardaklar yardımıyla bel bölgesine bardak çekme işlemi tatbik edilir (K-1, K-11, K-20, K-23).
- Bardak çekme bittikten sonra sıcaklığı korumak amacıyla bel bölgesi sıkı bir şekilde sarılır (K-3, K-9, K-16, K-27).
- Yörede "Hamaylı" olarak isimlendirilen duaların hoca tarafından yazılması, spiritüel bir tedavi yoludur (K-8, K-14, K-22).
- "Deli kabak" buharının, çocuk sahibi olmanın önündeki engelleri kaldıracağına dair güçlü bir inanç vardır (K-5, K-21).

- Çam sakızının kadının kasık, bel ve göbek bölgelerine sürülmesiyle kısırlığa karşı bir çözüm üretilmeye çalışılır (K-4, K-12, K-18, K-26).
- Dilek ağaçlarına bağlanan kumaş parçaları, çocuk sahibi olma arzusunun simgesel bir ifadesidir (K-2, K-15, K-24).
- Çiftehan kaplıcalarındaki sıcak suların kasık bölgesini yumuşatarak doğumu ve hamileliği kolaylaştırdığı varsayılır (K-7, K-10, K-19, K-28).
- Çocuk sahibi olunca "derder pilavı" dağıtılacağına dair verilen sözler, adak geleneğinin bir parçasıdır (K-13, K-23, K-25).
- Doğan çocuğun saçının yedi yıl kesilmemesi ve çevre komşulardan toplanan bezlerle giydirilmesi üzerine niyet edilir (K-6, K-11, K-20, K-21).
- Yedi farklı komşudan toplanan demir parçalarından bir bilezik yapılması, kısırlığa karşı sembolik bir tılsım oluşturur (K-9, K-16, K-17).
- Bu demir bilezik, gebelik gerçekleşene ve çocuk doğana kadar kadının kolunda takılı kalır (K-3, K-27).
- Demir, taş ve külün suyla kaynatılmasıyla hazırlanan buğu yöntemi kısırlık tedavisinde kullanılır (K-5, K-8, K-14, K-22).
- Boş bir beşik ve kurban niyetiyle bir ağacın altına gidilerek çocuk sahibi olmak için dua edilir (K-12, K-18, K-21, K-26).
- Kısırlık sorununa tıbbi bir çözüm bulabilmek için uzman bir doktorun görüşü alınır (K-2, K-4, K-15).
- Sıcak suya atılan tavuk dışkısının buharına oturtma işlemi, nadir görülen geleneksel bir uygulamadır (K-7, K-10, K-24, K-28).
- Külün azar azar suya karıştırılıp her gün içilmesi, kısırlığa karşı inanılan bir diğer yöntemdir (K-13, K-19, K-23, K-25).
- Manevi bir şifa kaynağı olarak görülen muska yazdırma pratiğine başvurulur (K-1, K-6, K-20).
- Elleri ve ayakları bağlanarak yüz üstü yatırılan kadına uygulanan fiziksel manevralar, düzeltme amacı taşır (K-11, K-17).
- Bel çekme seansları sırasında okunan sureler, fiziksel müdahaleye dini bir boyut katar (K-3, K-9, K-16, K-27).
- Ateşte kızdırılan taşların üzerine su dökülmesiyle elde edilen yoğun buhardan medet umulur (K-8, K-14, K-22).
- Göbek düşmesi yaşayan kadınlar için bakır kaplarla sıcak su dökülmesi gibi özel teknikler kullanılır (K-5, K-12, K-21, K-26).
- Fincanla yerine oturtulan göbeğin üzerine bir taş bağlanarak kadının beline sabitlenmesi sağlanır (K-4, K-15, K-18).
- Köylere gelen çerçilerden temin edilen "hameli"lerin hem anneye hem de doğacak çocuğa takılması bir gelenektir (K-2, K-10, K-24).
- Kaynatılmış kekik suyunun içilmesi, kısırlığa karşı uygulanan bitkisel yöntemler arasındadır (K-7, K-19, K-23, K-28).
- Başka bir kadının ilk bebeğinden sonra gelen plasentası, çocuk isteyen kadının tedavisi için temin edilir (K-1, K-13, K-25).
- Bu plasantanın (bebek eşi) buharına oturtulan kadının, bu sayede doğurganlık kazanacağına inanılır (K-6, K-11, K-17, K-20).
- Adak gereği yedi yıl kesilmeyen saçlara, koruyucu olması için mavi boncuklar eklenir (K-2, K-7, K-12, K-19, K-25).
- Uzayan saçlar örülüp ucuna ziller takılırken, çocuğun sağ omzuna bir muska iğnelenir (K-4, K-15).

- Çocuk sahibi olmak için yapılan saç uzatma adaklarında, saç kesildiğinde ağırlığınca sadaka dağıtılır (K-1, K-6, K-11, K-14, K-22, K-28).
- Kesilen saçın yastık içine dikilmesi ve karşılığında fakirlere para verilmesi ritüelin bir parçasıdır (K-8, K-17, K-23).
- İsmi Mehmet olan yedi ayrı kişiden toplanan bezlerden yapılan bir örtü, yeni doğan bebeğin üzerine örtülür (K-3, K-9, K-13, K-18, K-20, K-24, K-27).
- Çocuk isteğinin bir nişanesi olarak kurban kesilir ve eti ihtiyaç sahiplerine pay edilir (K-5, K-10, K-16, K-21, K-26).
- Komşulardan alınan demir parçalarından yaptırılan bileziğin şifa getirdiğine inanılır (K-12, K-28).
- Bu bilezik, çocuk büyüyüp sırrı açıklanana kadar annenin kolunda kalmaya devam eder (K-7, K-11, K-24).
- Geleneksel yöntemler sonuç vermediğinde, modern tıp dünyasının sunduğu tüp bebek tedavisine başvurulur (K-2, K-8, K-15, K-22, K-27).

Gebelikten Kaçınma Uygulamaları

Günümüzde değişen yaşam tarzı, eğitim seviyesinin yükselmesi ve tıptaki ilerlemeler sayesinde yeni kuşaklar, çocukların bakım ve eğitim koşullarını gözeterek daha az sayıda çocuk sahibi olmayı tercih etmektedir. Eskiden evliliğin ilk yılında çocuk sahibi olmak ciddi bir toplumsal beklentiye, günümüz çiftleri ebeveynliği daha ileri bir döneme erteleyebilmektedir. Diğer taraftan, modern korunma yöntemlerinden önce de halk arasında gebeliği önlemek için benzer geleneksel uygulamalara başvurulduğu görülmektedir.

Bu doğrultuda kadınlar, hamile kalmamak için karbonat, şap, tuz, kinin, aspirin, sarı-sabır taşı ve limon tuzu gibi maddeleri belirli ölçülerde vücuda yerleştirerek korunmaya çalışmışlardır. Aynı şekilde, hamileliği fark eder etmez âdet kanamasını yeniden başlatmaya çalışmak da gebeliği erken safhada sonlandırmak amacıyla halk hekimliğinde sıkça başvurulmuş çarelerden biri olmuştur (Boratav 2015: 147).

Kolsuz' da gebelikten kaçınmayla ilgili çeşitli uygulamalar:

- Gebeliği sonlandırmak amacıyla; ağır yük kaldırma, yüksekte atlama veya karın üstü sert zemine yatma gibi vücuda dışarıdan sarsan bedensel yöntemler uygulanmaktadır (K-4, K-9, K-13, K-17, K-21, K-26).
- Gebe kadının, bulgur taşı dönerken karnını kasten taşa çarpmasıyla oluşan baskı sonucu bebeğin düşeceğine inanılmaktadır (K-1, K-3, K-5, K-6, K-10, K-14, K-18).
- İstenmeyen gebeliklerde; soğan kabuğu, sedef çiçeği, kına veya böğürtlen bitkilerinin kaynatılıp içilmesiyle rahmin temizleneceği ve hamileliğin önleneceği varsayılmaktadır (K-16, K-19, K-20, K-23, K-25).
- Mevcut çocuğu düşürmek veya yeniden hamile kalmayı engellemek için kadının sırt bölgesinin bir başkasına çiğnetilmesi (tepeletilmesi) yoluna gidilmektedir (K-11, K-22).
- Ailedeki çocuk sayısını sonlandırmak amacıyla, son doğan bebeğe "Yeter", "Sonnur", "Soner" veya "Songül" gibi isimler verilerek sembolik bir sınır çizilmektedir (K-6, K-15, K-27).
- Gebelikten korunmak için eşlerin, cinsel birlikteliğin öncesinde veya sonrasında kaynatılmış soğan suyu içmeleri sağlanmaktadır (K-2, K-8, K-13, K-17, K-24).
- Gebeliği sonlandırmak amacıyla rahim içerisine ucu sivri nesnelerin sokulması veya kalem gibi ince yontulmuş sabun parçaları yerleştirilmektedir (K-1, K-9, K-14, K-20, K-25, K-28).

- Geleneksel yöntemlerin yanı sıra, modern korunma yolları için sağlık kuruluşlarına ve uzman doktorlara başvurulmaktadır (K-3, K-4, K-5, K-7, K-10, K-12, K-16).

Gebe Kadının Kaçınmaları/Uygulamaları

Gebelik sürecinde kadınlar, ceninin gelişimini sağlıklı tamamlaması ve düşük riskini bertaraf etmek adına birtakım tedbir ve pratiklere başvururlar. Bu koruyucu davranışların bir boyutu; sigara kullanımı veya ağır yük kaldırma gibi doğrudan fizyolojik risk barındıran eylemlerden kaçınmayı kapsarken, diğer boyutu ise "çirkin bir unsura bakmanın doğacak bebeğin simasını olumsuz etkileyeceği" yönündeki geleneksel halk inanışlarından meydana gelmektedir (Abalı 2011: 19).

Nitekim kolektif hafızada, anne adayının hamilelik boyunca tükettiği gıdaların ve maruz kaldığı görsel uyaranların, çocuğun hem karakter yapısını hem de fiziksel niteliklerini doğrudan şekillendireceğine inanılmaktadır. Dolayısıyla gebelik esnasında kadının hem kendi sıhhatini korumak hem de fetüsün sağlığını tehlikeye atmamak adına belirli eylemlerden sakınması ve kültürel olarak belirlenmiş kaçınma davranışlarına riayet etmesi bir gereklilik olarak öne çıkar.

Kolsuz' da gebe kadının kaçınmalarıyla ilgili çeşitli uygulamalar:

- Hamile kadın ve bebeğe zarar gelmemesi için ağır yük kaldırılmaz, kadının kendine dikkat etmesi sağlanır (K-18, K-19, K-21, K-23, K-26).
- Hamile kadın ekmek yaparken üzerindeki unu oklava ile çırparsa çocuğunun düşeceğine inanılır (K-8, K-25).
- Hamile bir kadının tavşan görmesi durumunda doğacak çocuğun dudaklarının yarık olacağına inanılır (K-5, K-9, K-15).
- Hamilelik döneminde çilek, karadut ve karaciğer gibi yiyeceklerin tüketilmemesine özen gösterildiğini ifade eder. Bu besinlerin yenmesi hâlinde doğacak bebeğin vücudunda çeşitli lekelerin oluşacağına inanıldığı dile getirilir (K-3, K-11, K-18, K-25, K-30).
- Bebeğin benzer bir duruma düşmemesi için hamile kadının kimseyi kınamamasına özen gösterilir (K-2, K-14, K-21).
- Çocuğun ahlaklı ve sakin olması için hamilelikte sakız çiğnenmez (K-3, K-11, K-16, K-22, K-27).
- Çocuğun akli dengesini yitirmemesi için hamilelikte sakız çiğnenmez (K-6, K-10, K-13, K-19, K-24, K-28).
- Hamile kadının ayvaya bakması çocuğun gamzeli ve güzel yüzlü, elma yemesi ise sağlıklı ve parlak tenli doğacağına yorulur. Gül gibi güzel kokulu çiçeklerin koklanmasının bebeğin hoş huylu olacağına, ay ışığına bakmanın ise yüzünün aydınlık ve gözlerinin parlak olacağına inanılır (K-2, K-6, K-13, K-17, K-21, K-26, K-28, K-30).
- Doğacak çocuğun dudağının yarık olmaması için hamile kadının tavşan eti yemesi ve tavşana bakması yasaklanır (K-1, K-4, K-5, K-7, K-9, K-12, K-15).
- Bebeğin güzel olması için hamile kadının güzel yüzlü kişilere bakması söylenir (K-17, K-18, K-20, K-23, K-26).
- Ekşi yiyeceklere aşırma durumunda doğacak çocuğun şımarık ya da huysuz olacağına inanılır (K-4, K-15, K-29).
- Hamile kadın, günlük yaşantısında herhangi bir ayrıcalık görmeden rutin işlerine devam eder (K-5, K-13).
- Görülen bir nesnenin bebekte iz bırakmaması için hamile kadının "aklımda" diyerek durumu sabitlemesi beklenir (K-9, K-18, K-26).

- Çocuğun güzel huylu olması için hamilelikte iyi ahlaklı kişilerle sohbet edilir (K-1, K-7, K-12, K-20, K-24).
- Doğacak çocuğun kısmetinin açık ve bereketli olması için hamile kadına Kur'an okunur (K-3, K-11, K-15, K-22, K-25, K-28).
- Bebeğin tatlı dilli olması amacıyla hamile kadına tatlı yedirilir (K-2, K-4, K-6, K-8, K-10, K-14, K-16).
- Çocuğun burnunun sürekli akmaması için hamilelikte kelle-paça tüketilmez (K-17, K-19, K-21, K-23, K-27).
- Bebeğin balık gözlü olmaması için hamile kadının balık yemesi engellenir (K-10, K-21).
- Çocuğun kulağının ağrıması veya kirli olmaması için hamilelikte sakız çiğnenmez (K-4, K-12, K-25).
- Çocuğun iyi bir insan olması için hamile kadının yanında kavga edilmez (K-1, K-6, K-14, K-19, K-23).
- Bebeğin yeşil gözlü olması için hamile kadına taze nohut yedirilir (K-2, K-8, K-15, K-20, K-24, K-27).
- Çocuğun gözlerinin güzel olması için hamile kadına zeytin yedirilir (K-3, K-5, K-7, K-9, K-11, K-13, K-16).
- Bebeğin güzel olması için hamile kadına bal yedirilir (K-17, K-18, K-22, K-26, K-28).
- Çocuğun gamzeli doğması için hamile kadına gizlice ayva yedirilir (K-3, K-16).
- Doğacak çocuğun güzel kokması için hamile kadına gül koklatılır (K-5, K-14, K-22).
- Çocukta leke oluşmaması için hamile kadının ciğer veya sakatat yemesi önlenir (K-1, K-8, K-12, K-18, K-25).

Aşerme

Gebelik evresi, kadının biyolojik ve psikolojik açıdan hassasiyetinin arttığı bir dönemdir ve bu sürecin en belirgin görünümlerinden biri "aşerme" olgusudur. Kökeni "aş yeme" ifadesine dayanan bu kavram, özünde "yermek" (beğenmemek, kötülemek) fiilinden türemiş olup başlangıçta yiyeceklerden tikslenme durumunu ifade etmekteydi. Ancak zamanla semantik (anlamsal) bir dönüşüme uğrayarak, hamile kadının belirli gıdaları aşırı derecede arzulama hali anlamını kazanmıştır. Geleneksel kültürde, bu dönemdeki kadının taleplerini -ne kadar sıra dışı olursa olsun- karşılamaya büyük özen gösterilir. Bu toplumsal kurala uyulmamasının, anne veya bebek üzerinde olumsuz sonuçlar doğuracağına; hatta düşük, sakatlık ya da kalıcı bedensel kusurlara yol açacağına inanılmaktadır. Bunun yanı sıra, aşerilen gıdalar ile doğacak çocuğun cinsiyeti arasında doğrudan bir bağ kurulur; halk arasında ekşi yiyeceklerle yönelenlerin kız, tatlı tüketenlerin ise erkek bebek taşıdığı yönünde yaygın bir kanaat vardır. Benzer şekilde, anne adayının beslenme alışkanlıklarının, sıkça iletişim kurduğu veya baktığı insanların ve hayvanların, çocuğun karakteri ile fiziki yapısı üzerinde doğrudan iz bırakacağı düşünülür. Bu nedenle kadınlar, fetüste kusur oluşturabilecek gıdalardan, olumsuz görünüme sahip canlılardan ve özellikle engelli bireylerle alay etmek gibi riskli davranışlardan kesinlikle kaçınırlar. Zira bu tür kınama veya alay etme eylemlerinin, aynı kusurun çocukta da nüksetmesine neden olacağına inanılır. Son olarak, aşerme döneminden bağımsız grupta, gizlice ya da çalınarak tüketilen yiyeceklerin de doğacak bebeğin bedeninde belirgin bir leke veya iz bırakacağı yönündeki kabuller halk inanışları içinde önemli bir yer tutar (Boratav 2015: 168).

Kolsuz' da aşermeyle ilgili çeşitli uygulamalar:

- Hamileliğin başında aşırı yemek isteme hali aşerme olarak bilinir (K-4, K-9, K-15, K-20, K-24, K-28).
- Canı çekilen yiyecek yenmezse çocukta doğum lekesi olur (K-2, K-6, K-7, K-10, K-13, K-17, K-21).
- Aşerilen gıda tüketilmeden vücudun bir yerine dokunulursa, bebekte aynı noktada iz çıkar (K-11, K-19, K-23, K-26, K-27).
- Bebekte doğum lekesi oluşmaması için aşeren kadının avuç içini kaşması veya yalaması sağlanır (K-14, K-24).
- İsteddiği yiyeceği yiyemeyen hamile kadına, hasta olmaması için kendi avuç içi koklatılır (K-1, K-10, K-18).
- Aşerme döneminde istenen gıdanın verilmemesi bebekte bedensel eksikliğe yol açar (K-3, K-9, K-15, K-21, K-26).
- Çocuğun huyu bozulmasın diye hamile kadın televizyondaki kötü karakterlerden uzak tutulur (K-5, K-11, K-16, K-22, K-25, K-28).
- Sakat veya yüzünde yara olan kişilere tiksinierek bakmak, çocuğun engelli doğmasına sebep olur (K-2, K-4, K-6, K-7, K-12, K-13, K-17).
- Hamile kadın, hoşlanmadığı bir durumla karşılaştığında bebeği korumak için dua okur (K-8, K-19, K-20, K-23, K-27).

Doğacak Çocuğun Cinsiyetinin Belirlenmesi

Doğacak çocuğun cinsiyetini öngörmeye yönelik pratikler, Türk kültür coğrafyasının genelinde yaygın bir görünüm arz eder. Nitekim Altay Türklerinde hamile kadının ya da yakınlarının rüyalarında bıçak veya silah görmesi erkek bebeğe; küpe gibi süs eşyaları görmesi ise kız çocuğuna işaret olarak yorumlanır (Kalafat 1995: 98).

Geleneksel yaşam tarzının ağırlığını koruduğu bölgelerde ailelerin erkek çocuk beklentisi daha belirgindir ve bu beklenti doğrudan anne adayının aşerdiği gıdalarla ilişkilendirilir. Halk dilindeki "*Ye ekşiyi, doğur Ayşe'yi, ye tatlıyı doğur atlıyı*" tekerlemesinden mülhem, erkek çocuk isteyen kadınların acı, ekşi veya baharatlı yiyeceklerden özellikle kaçındığı görülür (Artun 2005: 128-133). Anadolu ve Türk dünyasında erkek çocuk sahibi olmak adına muhtelif kültürel çarelere başvurulsa da Türk destan ve efsanelerinde kız evlat sahibi olmak, kimi farklı kültürlerdeki gibi bir "felaket" veya "itibarsızlık" unsuru olarak asla kabul edilmemiştir (Sevinç 1987: 27-28).

Kolsuz' da doğacak çocuğun cinsiyetinin belirlenmesiyle ilgili çeşitli uygulamalar:

- Bebeğin cinsiyeti Allah'tan gelen bir takdir olarak görülür ve kabullenilir (K-7, K-18).
- Ütölmüş koyun kellesinin çene kemiği ve baş kısmı ayrıldığında kemik üzerinde yaprak şeklinde et bulunması kız, etin az olması erkek bebek işaretidir (K-2, K-11, K-25).
- Hamile kadından habersiz oturacağı yere bıçak ya da makas bırakılır. Kadın bıçağın üzerine oturursa erkek, makasın üzerine oturursa kız çocuğu dünyaya getireceğine inanılır (K-1, K-3, K-9, K-14, K-18, K-22, K-25, K-30).
- Yeni doğanın burun üstünde veya kaş ortasında morluk görülmesi bir sonraki kardeşin erkek olacağını gösterir (K-4, K-13, K-16, K-22, K-28).
- Hamile kadının göbeği aşağı sarkarsa kız, yukarı sivrilirse erkek çocuk doğar (K-1, K-8, K-12, K-17, K-21, K-26).
- Gebelikte yüzü güzelleşen kadının bebeği erkek, çirkinleşen kadının bebeği kız olur (K-3, K-5, K-6, K-9, K-10, K-14, K-15).

- Gebelikte yüzü güzelleşen kadının bebeği kız, çirkinleşen kadının bebeği erkek olur (K-19, K-20, K-23, K-24, K-27).
- Karın kısmı sivri olan hamile kadının bebeği erkek, düz ve yassı olanınki kız olur (K-12, K-26).
- Hamile kadının üzerine habersizce tuz serpilir. Tuz döküldüğünde kadın yüzünü kaşırsa kız, elini yüzüne götürürse erkek çocuk doğuracağına inanılır (K-6, K-13, K-24, K-29).
- Doğum sancısının şiddetli olması kız, hafif olması erkek çocuk doğacağı anlamına gelir (K-8, K-14, K-20).
- Hamile kadın büyüklerinden çekindiği için karnını bezle sararak durumunu saklar. Karnı henüz büyümemiş kadının hamile olduğu yürüyüşünden anlaşılır. Hamilelikte kalça kısmının büyümesi kız, göğüs kısmının büyümesi erkek çocuk belirtisidir (K-2, K-5, K-9, K-16, K-23).
- Aşerme döneminde canı tatlı çeken kadının kızı, ekşi çeken kadının oğlu olur (K-4, K-11, K-15, K-19, K-24, K-28).
- Hamile kadının canı tatlı çekerse oğlu, ekşi çekerse kızı olur (K-1, K-3, K-6, K-7, K-10, K-13, K-17).
- Canı et çeken kadının oğlu, ekşi veya acı çeken kadının kızı olur (K-18, K-21, K-22, K-25, K-27).
- Kellenin çene kısmı ayrıldığında kemik oranı fazlaysa erkek, et oranı fazlaysa kız çocuk doğar (K-9, K-23).
- Hamile kadın acı yerse oğlu olur (K-3, K-12, K-21).
- İpe bağlı yüzük hamile kadının başında çevrildiğinde dik durursa erkek, yatık durursa kız çocuk doğar (K-6, K-11, K-17, K-24, K-28).
- Hamile kadınlar bebeğin cinsiyetini öğrenmek için doktora gider (K-1, K-5, K-10, K-15, K-19, K-25).

Kolsuz' da doğacak çocuğun kız veya erkek olması için yapılan uygulama ve inanışlar:

- Hamilelikte sağa yatılırsa kız, sola yatılırsa erkek çocuk olur (K-2, K-4, K-7, K-8, K-13, K-14, K-16).
- Erkek bebek için ekşi, kız bebek için tatlı yiyecekler yenir (K-18, K-20, K-22, K-26, K-27).
- Birliktelikten sonra sağa yatanın kızı, sola yatanın oğlu olur (K-6, K-17).

Doğum Sırası

İnsan hayatının ilk geçiş evresi olan doğum olgusu, toplumsal kabullerde merkezi bir ehemmiyete sahiptir. Doğumun esenlikle tamamlanması, anne ve bebeğin süreci zarar görmeden atlatması adına farklı yörelerde birbirine benzeyen ya da ortak nitelik taşıyan koruyucu uygulamalara başvurulur. Sancılar şiddetlenip doğum anı yaklaştığında anne adayını için hazırlıklar başlar; bu noktada temel gayret, eylemin olabildiğince kolay ve sorunsuz gerçekleşmesini sağlamaktır.

Bünyesinde barındırdığı fizyolojik zorluklar nedeniyle riskli bir süreç olarak kabul edilen doğum esnasında, Anadolu'da mevcut imkânlar ve çevre şartları doğrultusunda muhtelif tekniklerden yararlanılır. Kadının fiziki durumuna en uygun yöntemin seçildiği bu pratikler arasında; oturarak, çömelerek, diz çökerek ya da sahada en yaygın biçimde karşılaşılan yatarak doğum yapma şekilleri öne çıkmaktadır (Boratav 2015: 148-149).

Doğum Hazırlığı ve Doğum Olayı

Gebeliğin tespit edilmesiyle birlikte, doğacak bebek için fiziki hazırlık süreci başlar ve bu süreç heyecanlı bir bekleyiş eşliğinde tamamlanır. Bu doğrultuda anne ile bebeğin istirahat edeceği oda düzenlenerek yatak, yorgan, tekstil ürünleri ve giysiler özenle süslenir. Bahsi geçen hazırlık pratikleri, özellikle ailenin ilk çocuk deneyimi olması durumunda çok daha büyük bir heves, özen ve motivasyonla yerine getirilir.

Kolsuz' da doğum hazırlığı ve doğum olayıyla ilgili çeşitli uygulamalar:

- Kısır bir kadının uzun zamandan sonra hamile kaldığında doğacak çocuktan sonrada çocuğu olması için doğum anında çocuk kalburun içine doğdurulur. Böylece çocuğun devamının geleceğine inanılır (K-1, K-13, K-22).
- Çocuğu olmayan kadın doğum yaptığında yere yeni hasır serilir ve üzerine de kaplumbağa kanı dökülür. Çocuğu olmayan kadının doğumu buraya yapması sağlanır (K-4, K-9, K-14, K-19, K-25).
- Doğumu yaptıran kişi; asıl ebe, köy ebesi veya ara ebe olarak çağrılır (K-3, K-8, K-12, K-16, K-21, K-27).
- Ebenin inançlı ve abdestli olmasına dikkat edilir (K-2, K-5, K-7, K-10, K-11, K-15, K-18).
- Hamile kadını korumak için muska yazılır (K-20, K-23, K-24, K-26, K-28).
- Doğumda zorlanan kadına zemmam içirilir ve saçlarına bu suyla masaj yapılır (K-11, K-20).
- Canlanmayan bebek ayaklarından tutulup baş aşağı sallanır ve kalçasına vurulur (K-4, K-16, K-27).
- Doğumun kolaylaşması için hazırlanan şekerli yağ hamile kadına içirilir (K-2, K-7, K-12, K-18, K-24).
- Sancı başladığında önce asıl ebe, o bulunamazsa ara ebe veya komşular yardıma gelir (K-5, K-9, K-13, K-17, K-22, K-26).
- Doğum odasına sıcak su, sabun, bıçak, temiz bez ve sıcak toprak hazırlanır (K-1, K-3, K-6, K-8, K-10, K-14, K-15).
- Bebeğin gelişini kolaylaştırmak için rahime sabun sürülür (K-19, K-21, K-23, K-25, K-28).
- Evde yer müsait değilse doğum samanlık veya ahırda gerçekleştirilir (K-15, K-24).
- Doğum, tarlada veya dağda çalışırken aniden başlarsa doğum bu bölgede yaptırılır (K-5, K-10, K-19).
- Doğum odasına koca dahil hiçbir erkek giremez (K-1, K-6, K-11, K-16, K-22).
- Doğumun hızlanması için hamile kadına hamur yoğurtulur (K-3, K-8, K-13, K-18, K-23, K-27).
- Süreci kolaylaştırmak amacıyla kadına ahır temizliği yaptırılır (K-2, K-4, K-7, K-9, K-12, K-14, K-17).
- Doğum sancısını hafifletmek ve doğumu kolaylaştırmak amacıyla gebenin karnı zeytinyağı ile ovulur (K-4, K-10, K-17, K-23, K-26, K-30).
- Kurutulmuş hayvan gübresi sac üzerinde ısıtılarak yere serilir. Isıtılmış gübre üzerinde yürütülen hamile kadının doğumu rahatlar (K-20, K-21, K-25, K-26, K-28).
- Rahat bir doğum için kadına oklavayla ekmek açtırılır (K-1, K-18).
- Bebeğin inişine yardımcı olmak için karın bölgesine yukarıdan aşağıya doğru baskı uygulanır (K-7, K-14, K-26).
- Çocuğu olmayan kadınların doğuma girmesi uygun görülmez. Bunun, uğursuzluk getireceğine ve doğumun zor geçmesine neden olacağına inanılır (K-1, K-5, K-7, K-12, K-19, K-24, K-28, K-29).
- Zorlanan kadına sürekli ıkınması yönünde telkin verilir (K-3, K-10, K-15, K-21, K-25).

- Hamilelik lekelerini gidermek için kadının yüzü doğum anında kendi saçıyla silinir (K-5, K-9, K-12, K-17, K-23, K-28).
- Doğum yapan kadının altına ısıtılmış toprak konur (K-2, K-4, K-6, K-8, K-11, K-13, K-16).
- Doğum yapılacak odada loğusa giysileri, sargı bezi, su ve sabun hazır bulundurulur (K-19, K-20, K-22, K-24, K-27).
- Doğumun yapıldığı oda üçüncü günün sonunda yıkanır. Bu işlem yörede üçleme olarak adlandırılır (K-13, K-27).
- Kadın odada yürütülür; rahatlaması için sıcak süt veya ıhlamur verilir (K-6, K-16, K-28).
- Doğumu rahatlatmak amacıyla rahime yağ sürülür (K-2, K-9, K-14, K-20, K-24).
- Karın bölgesine demir sabanla baskı yapılarak doğuma yardım edilir (K-4, K-8, K-11, K-17, K-22, K-25).
- Eline oklava verilen kadın odada yürütülerek doğum süreci hızlandırılır (K-1, K-3, K-5, K-7, K-10, K-12, K-15).
- Güvenli bir süreç için hastaneye gidilerek doğum yapılır (K-18, K-19, K-21, K-23, K-26).
- Sütü gelmeyen geline "Sütü gelmedi." denmez. Çünkü gelinin sütünün tamamen kesileceğine inanılır. Bunun yerine "Sütü gezmeye gitmiş, gelir." denir (K-3, K-22).

Göbek Kesme/Tuzlama/Yıkama

Bebeğin dünyaya gelişiyle birlikte icra edilen ilk geleneksel eylem göbek bağının kesilmesidir. Bu pratik, anne ile çocuk arasındaki fiziki bağı sonlandırırken aynı zamanda sembolik anlamlar da taşır. Halk kültüründe, gebelik esnasında annenin yiyip içtiklerinin ya da baktığı çevre unsurlarının çocuk üzerindeki etkisine inanıldığı gibi; yeni doğan çocuk ile onun göbek bağı ve plasenta (eşi) arasında da benzer bir mistik bağın varlığı kabul edilir (Örnek 2000: 142-143).

Doğum sonrasında gerçekleştirilen bir diğer yaygın uygulama ise tuzlamadır. En genel tanımıyla tuzlama; yeni doğan bebeğin tuzlu suyla yıkanması ya da vücudunun doğrudan tuzla ovulması esasına dayanan, koruyucu nitelikteki bir halk hekimliği pratiğidir (Küçük vd. 2016: 94).

Kolsuz' da göbek kesme, tuzlama ve yıkamayla ilgili çeşitli uygulamalar:

- Bebeğin göbeği ipe düğümlenir (K-10, K-17, K-25).
- Göbek bağı uzun bırakılarak kendi üzerine dolanır (K-1, K-5, K-8, K-12, K-16, K-19, K-24).
- Göbek, yaklaşık üç parmak ölçüsünde kesilerek ayrılır (K-14, K-20, K-21, K-23, K-26, K-27, K-28).
- Göbeği kesen kişinin karakteri bebeğe geçer (K-5, K-12, K-16, K-23, K-27).
- Bebeğin ileride ne meslek yapması isteniyorsa göbek bağı o mesleğin yapıldığı yerin toprağına gömülür. Örnek: öğretmenlik için okul bahçesine, din görevlisi olması için cami avlusuna... (K-2, K-9, K-18, K-22, K-25, K-28).
- Yanakların al ve güzel olması için doğum anında yüze taze göbek kanı sürülür (K-1, K-7, K-14).
- Biçimli kaşlar için bacadan alınan is kaşlara uygulanır (K-3, K-6, K-11, K-15, K-20, K-24).
- Evine ve ocağına sadık bir çocuk için göbek bağı ev ya da ahır eşiğine gömülür (K-4, K-8, K-10, K-13, K-17, K-19, K-21, K-26).
- Göbek bağı rastgele bir açık alana bırakılır (K-2, K-27).
- Yeni doğan, ağız içi dahil her yanı tuzlanıp bekletildikten sonra banyosu yaptırılır. Tuzlanan bebeğin teni ve nefesi büyüdüğünde kokmaz (K-6, K-15, K-22, K-28).

- Ağzın tuzlanması, çocuğun ileride sözünü bilen ve yerinde konuşan bir birey olmasını sağlar (K-1, K-5, K-9, K-14, K-20).
- Tuzdan sonra vücuda sürülen pekmez veya bal, çocuğun tatlı dilli ve sevecen olmasını sağlar (K-3, K-7, K-11, K-16, K-24, K-26).
- Sarılığı önlemek amacıyla bebeğin üzerine sarı bir tülbent örtülür (K-4, K-10, K-13, K-18, K-23, K-25).
- Elenmiş köstebek toprağına belenen bebek kundağı sarılır (K-8, K-12, K-17, K-19, K-21).
- Günümüzde toprak belemenin yerini modern hazır bezler almıştır (K-3, K-21, K-27).
- Göbeğin çabuk düşmesi için üzerine pudra ve kahve dökülür (K-1, K-6, K-10, K-15, K-18, K-24, K-28).
- Eskiden kırmızı ipe bağlanan göbek, bugün mandalla tutturulur ve kuruyunca kendiliğinden düşer (K-2, K-5, K-9, K-13).
- Evin içine gömülen göbek parçası, çocuğu yuvasına bağlı kılar (K-4, K-7, K-12, K-16, K-20, K-23, K-25).
- Toprağı belenip kundaklanan çocuk, bir yaşına kadar bu şekilde büyütülür (K-8, K-11, K-14, K-17, K-19, K-22, K-26).

Çocuğun Eşi

Halk kültüründe plasentaya (eş/son) sadece biyolojik bir doku olarak değil, adeta çocuğun bir uzantısı veya kendisi gözüyle bakılır. Bu nedenle doğum sonrasında "eş", temiz bir kumaşa sarılarak geleneksel olarak belirlenmiş özel alanlara gömülür. Göbek bağında olduğu gibi plasentanın toprağı verilmesinde de benzeşim (analojik) mantığı hâkimdir. Temizlik kaygısının ötesinde, plaseenta ile çocuğun geleceğı ve kaderi arasında mistik bir bağ kurulmaktadır; bu durum da beraberinde bazı ritüelleri ve kaçınma davranışlarını getirmektedir (Örnek 2000: 198).

Kolsuz' da çocuk eşiyle ilgili çeşitli uygulamalar:

- Doğumun ardından gelen plaseenta "eş" olarak adlandırılır (K-6, K-19).
- Bebek eşi, ayak basılmayan temiz bir toprağı gömülür (K-3, K-10, K-15, K-23).
- Eş, evin kapı eşiğine gömülür ya da dama atılır (K-2, K-7, K-12, K-17, K-21, K-26).
- Kapı eşiğine gömülen veya dama atılan eş, çocuğun evine bağlılığını sağlar (K-1, K-5, K-8, K-13, K-18, K-22, K-25, K-28).
- Eşin eve gömülmesi çocuğu evcil, evden uzağı gömülmesi ise gezgin yapar (K-4, K-9, K-14, K-20, K-24, K-27).
- Çocuğun evine ve işine sadık kalması için göbek bağı ahıra defnedilir (K-11, K-16).
- Çocuğu olmayan kadın, banyo yapacağı suyun içine çocuk eşini bırakır ve bu suyla yıkanır. Bu uygulamanın, kadının çocuk sahibi olmasına vesile olacağına inanılır (K-2, K-6, K-10, K-14, K-17, K-21, K-25).
- Eşin gelmesi zorlaştığında kadının karnına baskı yapılır veya rahme jiletle müdahale edilir (K-4, K-8, K-12, K-15, K-19, K-23, K-27).
- Yeni doğan çocuğun eşi içerisi toprakla dolu olan ahşap kutu içerisine konur ve tavana asılır. Çocuğun bu kutunun ne olduğunu sorana kadar kutu tavanda asılı bırakılır. Çocuk 'Anne bu nedir?' diye sorduğunda da tavandan indirilir ve müsait bir yerde toprağı gömülür (K-1, K-5, K-9, K-13, K-18, K-22, K-26).
- Müdahalelere rağmen gelmeyen eş durumunda kadın doktora ulaştırılır (K-3, K-7, K-11, K-16, K-20, K-24, K-28).

Doğum Sonrası

TÜRÜK

Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

2026, Yıl 14, Sayı: 46

Issn: 2147-8872

Doğum öncesi ve doğum anı safhalarında olduğu gibi, doğum sonrasını kapsayan süreç de üzerinde titizlikle durulması gereken hassas bir dönemdir. Özellikle lohusalığın ilk kırk günü hem anne hem de bebek için biyolojik ve kültürel bir eşiği temsil eder. Bu süreçte lohusa ve bebeğin fiziksel dirençlerini korumak amacıyla, geleneksel mutfak kültüründe yer alan ve enerji verici nitelikte olan özel besinlerin tüketimine dikkat edilir. Beslenme pratiklerinin yanı sıra, bu evredeki savunmasızlık durumundan kaynaklanan albasması ve kırk basması gibi geleneksel inanış odaklı risklerin bertaraf edilmesi de dönemin temel önceliklerindendir. Bu doğrultuda, geleneksel toplum yapısında doğum sonrasındaki bu kritik evreye büyük bir ehemmiyet atfedilir; yeni doğum yapmış anne ile bebeğini çevreden gelebilecek hem fiziki hem de inançsal (metafiziksel) zararlı etkilere korumak adına çok yönlü tedbirler titizlikle uygulanır.

Lohusa Bakımı/Lohusa Ziyareti/Lohusa Şerbeti

Doğumdan sonraki kırk günlük hassas süreci kapsayan lohusalık dönemi, anne ve bebeğin her türlü dış etkiye en açık olduğu zaman dilimidir. Halk kültüründe lohusa kadının olumsuzluklardan korunması ve sürecin kutsanarak esenlikle tamamlanması amacıyla geliştirilmiş pek çok inanç, pratik ve kaçınma davranışı mevcuttur. Nitekim kolektif hafızada yer edinen “Lohusanın mezarı kırk gün açıktır” ifadesi, kadının bu evrede hastalıklara ve dış risklere karşı ne denli savunmasız olduğunu çarpıcı bir biçimde özetlemektedir (Avcı 2015: 249).

Kolsuz’ da lohusalıkla ilgili çeşitli uygulamalar:

- Yeni doğum yapan kadın lohusa olarak tanımlanır (K-1, K-4, K-8, K-13, K-16, K-20, K-25, K-28).
- Akrabalar ve komşular, doğumun ardından lohusa ziyaretine bütçelerine uygun hediyelerle gider (K-3, K-5, K-9, K-12, K-15, K-18, K-21, K-24).
- Maddi durumu iyi olanlar altın takarken, durumu kısıtlı olanlar bebek giysisi hazırlar (K-7, K-19).
- Al basmasını önlemek amacıyla lohusa kadın asla tek başına bırakılmaz (K-4, K-10, K-16, K-22).
- Lohusanın odasına nazardan ve kötü etkilerden korunması amacıyla kırmızı kurdele, çörek otu, muska, dua yazılı bez parçası, Kur’an-ı Kerim ve mavi boncuk gibi koruyucu olduğuna inanılan çeşitli nesneler bulundurulur (K-1, K-4, K-8, K-13, K-18, K-21, K-24, K-26, K-28, K-30).
- İmkânı olan aileler doğum şerefine kurban keser ve bu eti misafirlere yemek olarak sunar (K-2, K-7, K-11, K-15, K-20, K-25, K-28).
- Lohusa ziyaretine gelen misafirlere kaynar şerbeti ikram edilir (K-1, K-5, K-8, K-12, K-17, K-21, K-24).
- Lohusanın yatağı ilk yedi gün boyunca toplanmaz. Yedinci günün ardından yatağın kaldırılmasıyla birlikte lohusalığın en hassas döneminin geride kaldığına ve artık rahatça ziyaretçi kabul edilebileceğine inanılır (K-3, K-9, K-15, K-21, K-25, K-27).
- Doğum sonrası gerçekleştirilen bu ilk ziyaretler "çocuk yoklama" veya "çocuk görme" olarak adlandırılır (K-3, K-6, K-9, K-13, K-18, K-23, K-26).
- Lohusa veya bebeğin yalnız kalması gereken durumlarda; yanlarına Kur’an, nazar boncuğu, demir parçası, bıçak veya bir refakatçi bırakılır (K-14, K-19, K-27).
- Doğumun hemen bitiminde anneye pirinç çorbası, şerbet ve ılık su verilir (K-9, K-24).

- Annenin hızlıca toparlanması için anneye pekmezli yumurta yedirilir (K-4, K-11, K-16, K-21).
- Yağ ve şeker pişirilerek anneye yedirilir (K-2, K-6, K-10, K-14, K-18, K-23, K-27).
- Ebe tarafından yıkanıp geceliği giydirilen annenin üzerine, al basmasına karşı kırmızı bir örtü örtülür (K-1, K-5, K-8, K-12, K-15, K-19, K-22, K-25).
- Doğumdan sonraki ilk üç gün banyo yapan lohusanın yüzü, her çıkışta hiç kullanılmamış temiz bir bezle silinir. Böylece lohusada doğum lekesinin oluşmayacağına inanılır (K-3, K-7, K-13, K-17, K-20, K-26, K-28).
- Lohusanın yüzünün lekelenmemesi için temiz bez kullanımı ihmal edilmez (K-6, K-12, K-23).
- Üşütüp hastalanmaması için lohusa anneye kalın kıyafetler giydirilir (K-1, K-15, K-26).
- Ziyaretler yörede "çocuk görme" veya "hayırlama" olarak bilinir (K-4, K-8, K-13, K-17, K-21, K-25).
- Lohusanın bulunduğu odaya, çocuğu olmayan (tıbika hastası) kadınlar kesinlikle kabul edilmez (K-2, K-5, K-9, K-11, K-16, K-20, K-24, K-28).
- Annenin güç toplaması için kuymak; tereyağlı şeker, pekmez veya kuru dutla pişirilmiş yağ yedirilir ya da bunların suyu içirilir (K-3, K-7, K-10, K-14, K-18, K-22, K-27).
- Özel gününde (regl) olan kadınlar lohusa ziyaretine katılmaz (K-19, K-27).
- Lohusa kadın, gece veya gündüz fark etmeksizin hiçbir zaman yalnız bırakılmaz (K-5, K-13, K-21).
- Lohusa ziyaretlerine yalnızca kadın misafirler gider (K-2, K-8, K-14, K-20, K-26).
- Lohusanın yattığı odada ışık gece ve gündüz sürekli açık tutulur (K-1, K-4, K-7, K-10, K-15, K-18, K-23, K-28).
- Kanamayı durdurmak amacıyla doğumdan sonraki yedi gün boyunca anneye kesinlikle su içirilmez (K-3, K-6, K-9, K-12, K-16, K-19, K-22, K-25).
- Lohusalık süresince kadın mezarlığa gitmez ve düğün törenlerine katılmaz (K-11, K-17, K-24).

Annenin ve Bebeğin Yatağıyla İlgili Uygulama ve İnanışlar

Lohusa ve bebeğin yatağı etrafında şekillenen uygulamaların büyük bir bölümü inanç eksenli kabullere dayanır. Doğumun hemen ardından hem annenin hem de yeni doğanın fizyolojik ve ruhsal açıdan hassas bir evrede bulunması, onları dışarıdan gelebilecek olumsuz etkilere karşı savunmasız kılmaktadır. Bu doğrultuda, yatak merkezli icra edilen geleneksel pratiklerin temel motivasyonunu, anne ile bebeği her türlü riskten koruma ve güvenceye alma gayreti oluşturmaktadır.

Kolsuz’ da annenin ve bebeğin yatağıyla ilgili çeşitli uygulamalar:

- Annenin çeyizindeki beyaz çarşaf ve beyaz yorgan çıkarılarak yatak tamamen beyaza bürünür (K-7, K-16).
- Bebeği kötülüklerden ve nazardan korumak için ölmüş küçük kaplumbağanın kabuğu beşiğe bağlanır (K-2, K-9, K-14, K-21, K-25).
- Doğum sonrası anne ve bebek, saçta kavrulmuş sıcak toprağa belenir (K-5, K-11, K-17, K-23, K-28).
- Kırmızı, sarı ve mavi renklerden örülmüş, üzerinde boncuk ve nazarlık gibi süsler bulunan ip, bebeği korumak için beşiğe sarılır. Bu ipe yörede “bağırtlak” denir (K-30).
- Bebek için ağaçtan oyularak yapılan ve "oyma beşik" denilen yer beşiği hazırlanır (K-1, K-4, K-8, K-12, K-15, K-19, K-22, K-26).

- Beşiğin üzerine çarşaf yalnızca bebek içindeyken örtülür (K-3, K-6, K-10, K-13, K-18, K-20, K-24, K-27).
- Beşiğin boş olduğunun anlaşılması için bebek yokken üzerine çarşaf serilmez (K-3, K-14, K-25).
- Isıtılan toprak kadının yatağına serilir ve üzerine çarşaf çekilir (K-10, K-22).
- Doğum yapan kadın, üşütüp hastalanmaması için vakit kaybetmeden bu ısıtılmış yatağa yatırılır (K-1, K-6, K-11, K-16, K-21, K-26).
- Doğumdan sonra karnın şiş kalmaması ve annenin formunu koruması için karın sıvazlanarak çarşafı sıkıca sarılır (K-4, K-8, K-13, K-17, K-20, K-24, K-28).
- Bebeğin beşiğine uğur ve koruma amaçlı koyun aşık kemikleri takılır (K-2, K-5, K-9, K-12, K-15, K-18, K-23, K-27).
- Bebek beşiği tahta veya demir malzemeden imal edilir (K-7, K-19, K-25).
- Anne ve bebeğin yanına, babanın (eşin) kıyafetleri yerleştirilir (K-8, K-18).
- Lohusa yatağının uç kısmına mutlaka su bulundurulur (K-4, K-12, K-20, K-26).
- Bebeğin başucuna ekmek ve Kur'an; ayakucuna ise sarımsak ile su dolu kap bırakılır (K-2, K-6, K-9, K-14, K-17, K-22, K-25).
- Yeni doğanın beşiği, yatağı ve giysileri dahil tüm ihtiyaçlarını anneannesi karşılar (K-1, K-5, K-10, K-13, K-16, K-19, K-23, K-28).
- Doğumun ardından annenin yakınları ve komşuları bir araya gelerek topluca beşik getirir. Bu gelenek yöre halkı tarafından "beşik getirme" olarak adlandırılır (K-3, K-7, K-11, K-15, K-18, K-21, K-24, K-27).
- Hem annenin yatağına hem de bebeğin beşiğine koruyucu muska konur (K-12, K-21).
- Anne ve bebeğin yorganına metalin koruyuculuğu için iğne iliştilir (K-5, K-16, K-27).
- Yatağın çevresi ipele kuşatılır; başucuna ayna, yatak içine ise sarımsak, çörek otu, bıçak, makas ve Kur'an yerleştirilir (K-2, K-8, K-13, K-19, K-24).
- Sarılık ihtimaline karşı yeni doğan bebeğin üzerine sarı örtü örtülür (K-1, K-4, K-7, K-10, K-14, K-17, K-22, K-25, K-28).
- Bebeğin sarılık geçirmemesi için üzerine sarı elbise giydirilir ve göğsüne altın takılır (K-3, K-6, K-9, K-11, K-15, K-18, K-20, K-23, K-26).

Müjdelik Verme

Aileye yeni bir bireyin katılması hem hane halkı hem de yakın sosyal çevre tarafından büyük bir sevinçle karşılanır. Doğum müjdesinin ardından bebek sahibi olan aile, başta doğumu gerçekleştiren ebe olmak üzere, yakın ve uzak çevresindeki kişilere bu mutlu günün anısına çeşitli hediyeler takdim eder. Doğum vesilesiyle hediyeleşme veya hediye talep etme pratiklerinin köklü geçmişi, Türk anlatı geleneğinin en eski tabakalarında da karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Dede Korkut hikâyelerinde Kam Büre Beg Oğlu Bamsı Beyrek'in dünyaya gelişi üzerine babası Bay Büre Bey, tüccarlara "*Yahu bezirganlar, Allah Teala bana bir oğul verdi; varın Rum iline, oğlum büyüyünceye kadar onun için güzel armağanlar getirin*" diyerek doğan evladı adına armağanlar talep etmektedir (Ergin 1997: 117). Geçmişten günümüze intikal eden bu kutlama ve hediyeleşme pratiği, çağdaş toplumsal hayatta da canlılığını korumaktadır; bugün hem yeni doğan bebeğin ailesi çevreye muhtelif ikramlarda bulunmakta hem de tebriğe gelen yakınlar aileye ve bebeğe hediyeler sunarak bu ortak mutluluğu paylaşmaktadır.

Kolsuz' da müjdelik verme ilgili çeşitli uygulamalar:

- Çocuğun doğumu, aileye ebe ya da gelinin kardeşi tarafından haber verilir (K-1, K-24).

- Doğum haberini getiren kişiye sabun, havlu ve elbiselik hediye edilir. Bu gelenek "müjdelik verme" olarak tanımlanır (K-6, K-14, K-22).
- Bebeği ilk kez kucağına alan kişi mutlaka besmele çeker (K-3, K-8, K-12, K-17, K-26).
- Doğumun gerçekleştiği, babanın silah sıkmasıyla duyurulur (K-2, K-5, K-9, K-13, K-16, K-20, K-25, K-28).
- Oğlu olan babanın kulağı çekilerek kendisine yemek ısmarlatılır (K-4, K-7, K-10, K-15, K-18, K-21, K-24, K-27).
- Uzun süre çocuk bekleyen kişiler, evlat sahibi olduklarında müjdelik dağıtıp kurban keser (K-11, K-19, K-23).

Lohusa Sütü/İlk Meme/İlk Giydirme

Türk halk geleneğinde anne sütünün bereketi ve sürekliliği, yeni doğanın gelişimi açısından merkezi bir öneme sahiptir; bu durum süt salgılama merkezli pek çok inanış ve pratiğin doğmasını beraberinde getirmiştir. Sütün azalmasını ya da kesilmesini önlemek adına, lohusa kadının ruhsal açıdan olumsuz etkilenmemesine azami özen gösterilir. Ayrıca sütün erken gelmesi ve bollaşması amacıyla, anne adayının beslenme düzeninde süt artırıcı nitelikteki geleneksel gıda ve içeceklere ağırlık verilir. Geleneksel çocuk büyütme uygulamalarında, bebeğin ileriki yaşamında sabırlı ve iradeli bir karakter edinmesi gayesiyle, ilk sütün üç ezan vakti boyunca bekletilerek verilmesi yaygın bir uygulama olarak yer almaktadır. Ancak çağdaş tıp verilerinin, emzirmenin geciktirilmesinin yenidoğan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koymasıyla birlikte, günümüzde bu geleneksel uygulama yerini doğumdan hemen sonra emzirmeye bırakmıştır. Öte yandan, bebeğin dünyaya geldiğinde giyeceği ilk kıyafete atfedilen sembolik değer ve bu giysi etrafında şekillenen uygulamalar, bölgesel kültür dinamiklerine göre farklılıklar sergilemektedir.

Kolsuz' da lohusa sütü, ilk meme ve ilk giydirmeye ilgili çeşitli uygulamalar:

- Lohusa anne ve bebek, doğumdan sonraki kırk gün boyunca dışarı çıkmaz (K-9, K-20).
- Anne, göğüs temizliğini yaptıktan sonra bebeği vakit kaybetmeden emzirir (K-3, K-12, K-18, K-25).
- Anne sütünün gelmediği durumlarda bebeğe koyun, keçi veya inek sütü içirilir (K-2, K-6, K-10, K-14, K-17, K-22, K-27).
- Sütün yetersiz olduğu hallerde pirinç unu ve su karışımıyla hazırlanan mama kullanılır (K-1, K-4, K-7, K-11, K-15, K-19, K-23, K-26, K-28).
- Sütü kesilen anne, tereyağında kavurduğu una süt ekleyerek hazırladığı karışımla bebeği besler (K-5, K-8, K-13, K-16, K-21, K-24).
- Kendi sütü gelmeyen anne, bebeğini çevredeki emziren başka bir kadına emzirtir. Bebeği emziren kadın "sütanne" olur; sütannenin çocukları ile emzirdiği bebek arasında akrabalık bağı oluşur ve evlilik engeli doğar (K-11, K-26).
- Eskiden bebeğin sabırlı olması için doğumdan sonra üç ezan vakti geçene kadar emzirme yapılmaz, bu sürede bebeğe üzüm verilir. Günümüzde anneler banyo sonrası bebeği hemen emzirir; çocukların sabırsızlığı bu değişime bağlanır (K-5, K-14, K-23).
- Doğum yorgunluğunu atması ve dinlenmesi için yeni doğan bebeğe ilk yirmi dört saat süt verilmez (K-2, K-8, K-12, K-17, K-21, K-25).
- Mikrop kapmasını önlemek amacıyla emzirme öncesinde hem bebeğin ağzı hem de annenin göğsü karbonatlı suyla temizlenir (K-1, K-4, K-7, K-10, K-15, K-19, K-22, K-26, K-28).

- Göbek kesimi, yıkama ve tuzlama işlemleri tamamlanan bebeğe verilen ilk süte "ilk ağız sütü" denir. İlk ağız sütünü hemen alan bebekler hastalıklara karşı dirençli olur (K-3, K-6, K-9, K-13, K-16, K-20, K-24, K-27).
- Korku, üzüntü veya yanlış beslenme nedeniyle lohuseanın sütünün azalması "sütün çekilmesi" olarak adlandırılır (K-4, K-18).
- Eskiden sütün yetmediği durumlarda yakın çevredeki kadınlar süt verirken, günümüzde bunun yerini hazır mamalar almıştır (K-8, K-16, K-25).

Al Basması (Al Karısı)

Türk inanış sisteminde lohusea kadınlara ve atlara musallat olduğuna inanılan albastı (albasması), dişil bir karakterle tasavvur edilen kötücül bir doğaüstü varlıktır. Geleneksel kabullere göre geceleri ahırlara sızarak atların yelelerini ördüğüne inanılan bu ruhun, gün ışığında yakalandığı takdirde bir köle gibi boyunduruk altına alınabileceği düşünülür. Albastının en tehlikeli eylemi, lohusea kadının ciğerini çalarak onunla beslenmesidir; bu ölümcül risk, tıp folklorunda lohuseanın korunması adına bir dizi pratik ve sembolik tedbiri beraberinde getirmiştir. Nitekim dişil bir güç olan albastının erkeklerin bulunduğu ortamlardan, ateşli silahlardan ve kırmızı renkten kaçındığı kabul edilir. Bu doğrultuda lohuseayı muhafaza etmek için odada apotropeik bir unsur olarak demir nesneler bulundurulur; ayrıca anneye gelincik veya meyan kökü şerbeti gibi kırmızı renkli içecekler ikram edilerek inanç eksenli bir savunma mekanizması geliştirilir (Boratav 2015: 95).

Halk muhayyilesinde "Al Karısı" adı da verilen bu varlık, doğum sonrasında yaşanan muhtelif lohusalık rahatsızlıklarının, hummaların ve sanrıların mitolojik bir kişileştirmesidir. Al Karısı etrafında şekillenen tasvirlerde söz konusu varlık; son derece çirkin bir çehreye, uzun ve dağınık siyah saçlara, yağlı bir bedene, büyük bir kafaya, seyrek dişlere ve ters dönmüş ayaklara sahip olarak betimlenir. Genellikle su kenarlarında ve ağaçlık alanlarda ikamet ettiği, kırmızı kıyafetler tercih ettiği, lohuseaların yanı sıra yeni doğan çocukların da ciğerini yiyerek beslendiği yönündeki anlatılar, halk inançları içerisindeki kötücül ruhlar tasavvurların tipik özelliklerini yansıtmaktadır (Gökbel 2006: 2).

Kolsuz' da albasmasıyla ilgili çeşitli uygulamalar:

- Al basan kadının şifası yoktur (K-2, K-6, K-11, K-15, K-20, K-24).
- Anneyi ve bebeği korumak için üzerlerine kırmızı yazma örtülür (K-1, K-5, K-9, K-13, K-17, K-21, K-26, K-28).
- Al basmasından korunmak için lohusea odasına Kur'an yerleştirilir (K-3, K-7, K-10, K-12, K-14, K-19, K-23, K-27).
- Koruma amacıyla annenin başucuna Kur'an, makas, bıçak veya demir parçaları bırakılır (K-7, K-22).
- Al basması anında edilen dualar al basmasını durdurur (K-1, K-12, K-20).
- Anne ve bebeğin zarar görmemesi için yanları hiçbir zaman boş bırakılmaz (K-4, K-9, K-15, K-19, K-24).
- Al karısı lohuseanın göğsüne çöker, nefesini keserek onu öldürmeye çalışır (K-2, K-6, K-10, K-13, K-17, K-21, K-26, K-28).
- Al karısını etkisiz bırakmak için üzerine iğne batırılır (K-3, K-5, K-8, K-11, K-14, K-16, K-18, K-22, K-25, K-27).
- İğne batırılırken "yedi silsileme dokunma" denilerek al karısı teslim alınır (K-6, K-13, K-22).

- Çocuğu al basmaması ve çocuğun sarılık olmaması için anne ya da babasının yüzüğü çocuğa takılır (K-4, K-8, K-14, K-20, K-24, K-28, K-29).
- Al karısını yemin ettirerek dize getiren kişiye "ocak" adı verilir. Ocak olan kişinin bir giysisi lohusaya gönderilerek korunma sağlanır (K-2, K-8, K-15, K-21, K-27).
- Al basması vakaları tıbben 'lohusalık humması' olarak ifade edilir (K-1, K-5, K-9, K-12, K-18, K-24, K-28).
- Al karısını uzak tutmak için lohusanın başucundaki suyun içine mavi boncuk atılır (K-4, K-11, K-17, K-25).
- Yatağın etrafı, al karısının geçişini engellemek için ipe çevrilir (K-3, K-7, K-10, K-14, K-16, K-19, K-20, K-23, K-26).
- Al karısından korunmak için yatağın içine sarımsak, silah, çörek otu, metal aletler ve eşin kıyafeti yerleştirilir (K-12, K-25).
- Kurban eti eve girmeden önce çocuk dışarı çıkarılır; aksi halde çocuğun al basacağı düşünülür (K-3, K-8, K-14, K-21).
- Al karısının kendi görüntüsünden korkup kaçması için yatak başına ayna asılır ve yorgana iğne iliştilir (K-3, K-6, K-10, K-13, K-19, K-22, K-28).
- Anne ve bebeğe kırmızı renkli kıyafetler giydirilir (K-1, K-4, K-8, K-12, K-15, K-17, K-21, K-24, K-26).
- Al basmasını çağırdığı gerekçesiyle lohusaya siyah giysi giydirilmez (K-16, K-22).
- Kırk gün boyunca anne ve bebeğin odasında ışık kesintisiz yanar (K-1, K-7, K-13, K-20, K-26).
- Anne ve bebek, kırk gün dolana dek asla yalnız bırakılmaz (K-4, K-9, K-15, K-18, K-24, K-28).
- Al basmasının gelenlerin vücudunda gizlenerek içeri sızabileceği düşüncesiyle odaya kırk gün yabancı kabul edilmez (K-6, K-12, K-18, K-23, K-28).
- Al karısı, yakaladığı annenin ciğerini söküp suya atarak ölümüne sebep olur (K-1, K-5, K-8, K-11, K-15, K-19, K-24, K-27).

Kırk Basması ve Kırk Güne Kadar Yapılan Diğer Uygulamaları

Halk kültüründe doğum sonrasındaki kırk günlük hassas zaman diliminde anne ve bebeğin maruz kaldığı muhtelif rahatsızlıklar genel olarak "kırk basması" başlığı altında ele alınır. Bu süre zarfında hem lohusayı hem de yeni doğanı olası hastalıklardan, nazardan ve metafiziksel menfi tesirlerden muhafaza etmek gayesiyle çok boyutlu koruyucu pratikler hayata geçirilir. Söz konusu savunma stratejilerinin odağında, lohusa ve bebeğin tebrik ziyaretine gelen kişilerle olan temasını asgari düzeye indirmek yatar. Bu doğrultuda toplumsal bir tecrit (izolasyon) mekanizması işletilerek anne ve çocuğun dış mekâna çıkışları sınırlandırıldığı gibi, kendileriyle aynı evrede (kırklı) olan diğer lohusa kadın ve bebeklerle karşılaşmaları da "kırk karışması" gibi inançsal risklere karşı kesin bir biçimde engellenir (Karakaş 2005: 30).

Kolsuz köyünde kırk basması inancı ve kırk güne kadar gerçekleştirilen geleneksel uygulamalar:

- Kırklama işlemi, tam bir aralık ve duruluk sağlar (K-3, K-7, K-10, K-13, K-17, K-20, K-22, K-26).
- Kırklama sırasında anneye ve bebeğe yeni kıyafetler giydirilir (K-11, K-24).
- Kırkı çıkmamış bir kadının yanına adet gören bir kadın gelirse kırk basması olacağına hatta çocuğunun yürümeyeceğine ve konuşamayacağına inanılır (K-5, K-12, K-19, K-26).

- Uygulamayı gerçekleştirecek kişi, boy abdesti almış yaşlılar arasından seçilir (K-2, K-8, K-14, K-21, K-27).
- Süreç, annenin boy abdesti almasıyla başlar (K-3, K-7, K-10, K-16, K-22, K-25, K-28).
- Temizliği simgeleyen akarsudan toplanan su kullanılır; pislik tuttuğu gerekçesiyle durgun su tercih edilmez (K-1, K-4, K-6, K-9, K-13, K-15, K-17, K-18, K-20, K-23).
- Su kabına akarsudan toplanan kırk taş konur ve su, yumurta kabuğuyla kırk ölçek olarak ayarlanır (K-7, K-18).
- Hazırlık aşamasında suya elek, ayna, makas, bıçak, tarak, kırk adet buğday veya arpa ve bazen farklı cinsten çiçekler eklenir (K-3, K-13, K-22, K-28).
- Malzemeler eleğe yerleştirilir; elek bebeğin başı üzerinde tutularak süzülen suyla bebek yıkanır (K-1, K-6, K-11, K-16, K-20, K-25).
- Kırklama bittikten sonra önüne eşyalar konan bebek, makasa dokunursa terzi, targa dokunursa süslü olur (K-4, K-9, K-14, K-17, K-21, K-24, K-27).
- Uygulamadan artan su, ayak basılmayacak temiz bir yere dökülür (K-2, K-5, K-8, K-10, K-12, K-15, K-19, K-23, K-26).
- Lohusa anne, doğumdan sonraki kırk gün boyunca asla yalnız bırakılmaz (K-1, K-23).
- Bebeğin gözünün açık kalmaması için yüzündeki örtü kırk gün boyunca açılmaz (K-8, K-16, K-27).
- Boynunu tutamayan bebekler, eleğin içine konan et veya ciğerin üzerinden dökülen suyla yıkanarak güçlendirilir (K-3, K-5, K-7, K-9, K-11, K-13, K-15, K-17, K-18, K-20, K-22, K-24, K-26).
- Bebeğin un gibi ak yüzlü ve yumurta gibi bereketli olması için lohusaya un ile yumurta hediye edilir (K-14, K-26).
- Kırkıncı günde "sofra hazırlama" adı altında, misafirlere özel yemekler sunulur (K-5, K-11, K-20, K-28).
- Bebek evden dışarı çıkarılmadan eve et sokulmaz; aksi halde bebek boynunu dik tutamaz (K-2, K-9, K-15, K-23, K-27).
- Yedinci günde içine yedi taş atılan sıcak suyla "yedi çıkartma" banyosu yaptırılır (K-3, K-7, K-12, K-17, K-21, K-25).
- Doğumun yirminci gününde anne, içine yirmi taş atılan suyla yıkanır (K-1, K-4, K-6, K-8, K-10, K-13, K-16, K-18, K-19, K-22, K-24).
- Baba, bebeği kucağına almak için kırk günün dolmasını bekler (K-6, K-19).
- Lohusanın basılmaması için bebek, yeni gelinin önünden geçirilerek korunur (K-2, K-13, K-25).
- Cenaze geçişi sırasında kırk basmasını önlemek için bebek karşı tarafa taşınır (K-8, K-15, K-21, K-28).
- Eve gelen ziyaretçi doğrudan lohusanın yanına alınmaz. Önce bir süre kapıda bekletilir, ardından bebeği kısa süre kucağına aldıktan sonra odaya girmesine izin verilir (K-2, K-4, K-8, K-10, K-16, K-17, K-20, K-24, K-29, K-30).
- Aynı dönemde doğum yapan kadınlar arasında iğne alışverişi yapılmaz; iğneyi alanın çocuğu zayıf kalırken verenin çocuğu iyi gelişir (K-4, K-10, K-16, K-22, K-27).
- Eve dışarıdan un geldiğinde, bebeğin basılmaması için bebek beşiğiyle birlikte bir süreliğine dışarı çıkarılması gerekir (K-1, K-3, K-5, K-7, K-9, K-11, K-12, K-14, K-17, K-18, K-20, K-23, K-24, K-26).
- Kırkı çıkmamış iki kadın karşılaştığında birbirleriyle iğne değiştirir. Bu uygulamanın kırklarının karışmasını önlediğine inanılır (K-6, K-12, K-20, K-27).
- Yıkama sırasında üç kez "kırk" denilerek işlem tamamlanır (K-3, K-21, K-27).
- Kırk çıkarma esnasında evde Kur'an-ı Kerim okunur (K-1, K-10, K-16, K-24).

Ad Verme

Birey ve toplumlar için ad, varoluşsal düzlemde tescillenmenin ve kimlik kazanmanın ilk temel sembolüdür. Toplumsal yapı içerisinde resmi ve kültürel bir varlık alanı bulabilmek, ancak bir ada sahip olmakla mümkündür. Bu yönüyle isimler, yalnızca belirli harf dizilerinden oluşan sıradan kelimeler olarak görülmemelidir; aksine, aidiyet duyulan cemiyyetin dünya görüşünü, yaşam pratiklerini ve tarihsel birikimini bünyesinde barındıran, bu sebeple de onomastik (ad bilimi) ve antropolojik açılardan titizlikle tahlil edilmesi gereken birer kültür hazinesidir (Alkaya 2001: 442).

Türk kültür tarihinin ve toplumsal yaşantısının hemen her evresinde; ad verme, ad alma ve alperenlik geleneğinde olduğu gibi liyakatle ad kazanma ritüelleri son derece mühim bir konumu işgal eder. Doğrudan doğruya göçebe veya yerleşik yaşam tarzının şekillendirdiği inançlar, kolektif kabuller ve davranış modelleri tarafından üretilen bu dinamik süreçler, yakın döneme kadar Türk toplumunun sosyal ilişkilerini ve hayata bakış açısını yönlendiren kurucu unsurlar olarak işlev görmüştür (Kalafat 1995: 149).

Kolsuz’ da ad verme ilgili çeşitli uygulamalar:

- Çocuğa Kuran- ı Kerim’de geçen isimler verilir (K-5, K-9, K-14, K-19, K-25).
- Çocuğa genellikle ölmüş dedelerin, ebelerin isimleri konulur (K-4, K-8, K-12, K-17, K-22, K-28).
- Çocuğun asıl adı konmadan önce, göbek anası (ebe) geçici bir ad verir; sonra çocuğun anne-babası çocuğa kalıcı ismini koyar. Ebe çocuğu ailesine verirken; “Ben ezan okudum göbek adını verdim. Siz ne isterseniz onu koyun “der. Göbek adı verildikten sonra istenilen zamanda çocuğun adı konulur. Bunun belli bir zamanı yoktur (K-2, K-6, K-7, K-11, K-13, K-15, K-18, K-20, K-23, K-26).
- Çocuğun adını eskiden aile büyükleri seçerdi. İlk doğan çocuğa oğlanın anne ve babasının adı verilirdi, sonra çocuk olursa da kızın anne ve babasının adı da konurdu. Şimdi kimse karışmıyor Çocuklara genellikle Ahmet, Mehmet, Mustafa, Emine, Ayşe, Huriye, Hatice, Meryem, Hasan, Hüseyin, Kadir isimleri verilir (K-15, K-22).
- Çocuğun uzun ömürlü olmasını sağlamak amacıyla; genç yaşta ölen kişilerin isimlerini taşıyanların, isimleri söylenirken “yaşı benzemesin “denir (K-4, K-11, K-26).
- Çocuk kibleye çevrilir, çocuğun sağ kulağına ezan okunup kamet getirilir, sol kulağına üç kez ismi söylenir (K-1, K-8, K-16, K-23, K-28).
- Bir daha çocuk istemeyenler son doğan çocuklarına; “Soner, Songül, Yeter” isimlerini verirler. Bu isimlere “son adı” denir (K-3, K-7, K-12, K-18, K-21, K-27).
- Erkek çocuğu olmayanlar son doğan çocuklarına bundan sonra doğacak çocuklarının kız olması için; “Döndü, Songül, İsmet, Kısmet” gibi isimleri koyarlar (K-2, K-5, K-6, K-9, K-10, K-13, K-14, K-17, K-19, K-20, K-24, K-25).
- Kız çocuğu olmayanlar son doğan erkek çocuklarına; “Soner” ismini koyarlar. Bundan sonra doğan çocuklarının kız olması için (K-10, K-20).
- Akraba ya da komşulardan yakın zamanda biri ölmüşse onun ismi yeni doğan bebeğe verilir (K-2, K-14, K-25).
- Genç yaşta ölen kişilerin isimleri yeni doğan bebeklere verilir (K-7, K-13, K-21, K-28).
- Bebek anne karnındayken bebeğe isim vermeye “nihan vurma” denir (K-4, K-9, K-16, K-22, K-27).

- Çocuğu durmayan kadınlar, çocukları durup sağlıklı doğduğunda onların yaşaması için “Dursun, Durdu” gibi çeşitli isimler verir (K-1, K-3, K-5, K-6, K-8, K-11, K-12, K-15, K-17, K-18, K-19, K-23, K-24, K-26).
- Hamile kadının ya da akrabalarından birinin rüyasına ölmüş biri girerse yeni doğan çocuğa onun adı verilir (K-8, K-17, K-26).
- Rüyaya büyüklerden ya da ermişlerden biri gelirse adın rüyada verilmesi geleneği uygulanır (K-3, K-12, K-21, K-28).
- Geçmiş dönemlerde çocukların isimlerini büyükler koyarken günümüzde çocuğun ismini anne ve babasının koyduğu görülür (K-1, K-6, K-14, K-19, K-25).
- Bebeklere ‘Mavi, Pembe...’ gibi renk isimlerinin verildiği de görülür (K-4, K-9, K-13, K-16, K-22, K-27).

Yürüyemeyen Çocuk / Konuşamayan Çocuk/ Sıska Çocuk/Aydaş Çocuk

Kolsuz yöresi halk kültüründe; yürüme ve konuşma gibi temel becerileri zamanında kazanamayan ve gelişim geriliği gösteren çocuklara “aydaş çocuk” denilmektedir. Anne ve babalar, çocuklarında görülen bu fiziksel gecikmeleri inançsal veya doğaüstü sebeplere bağlama eğilimindedir. Bu durum, çocukların iyileşmesi amacıyla din ve büyü kökenli çeşitli halk uygulamalarının doğmasına zemin hazırlamıştır.

Kolsuz’ da yürüyemeyen, konuşamayan, sıska ve aydaş çocuklarla ilgili çeşitli uygulamalar:

- Gelişimi duraklayan çocuk için hocaya gidilerek muska yazdırılır (K-2, K-5, K-7, K-10, K-11, K-15, K-18, K-20, K-23, K-24).
- Cılız kalan çocuğun nazardan korunması için giysisine iğde dalı ve mavi boncuk iğnelenir (K-5, K-23).
- Çocuğun kanlanıp canlanması için pekmezli yumurta yedirilir (K-9, K-15, K-27).
- Gelişme sorunu yaşayan veya sağlığı bozulan çocuk vakit kaybetmeden doktora götürülür (K-2, K-11, K-18, K-24).
- Geç yürüyen veya sendeleyen çocuğun ayaklarına kuş sapanı bağlanır; çocuk yürümeye başladığı an sapan kesilerek bağı çözülür (K-4, K-8, K-13, K-20, K-26).
- Yürümekte zorlanan çocuğa, büyük birinin ayakkabısı kendi pabuçlarının üzerinden geçirilerek giydirilir (K-1, K-3, K-6, K-7, K-10, K-12, K-14, K-16, K-17, K-19, K-21, K-22, K-25, K-28).
- "Köstek kesme" usulünde, bir ipin ucu çocuğun ayağına diğeri atın bacağına bağlanır ve birkaç adımın ardından ip kesilerek çocuğun yürümesi sağlanır (K-12, K-21).
- Dili çözülmeyen çocuğun dil altındaki bağ kestirilir (K-6, K-16, K-25).
- Konuşamayan çocuğa, çabuk sökülsün diye kuşun su içtiği tastan su içirilir (K-2, K-9, K-14, K-23, K-28).
- Zayıf düşen çocuk terazinin bir kefesine, hayvan gübresi diğer kefesine konur; üç çarşamba tekrarlanan bu işlemin sonunda gübre suya atılır ve çocuk sahipsiz bir mezarda dualarla gezdirilir (K-4, K-8, K-11, K-17, K-22, K-27).
- Çok ağlayan çocuk, kızgın sacın üzerinde tuz patlatılarak üç kez dualarla dolaştırılır (K-1, K-3, K-5, K-7, K-10, K-13, K-15, K-18, K-19, K-20, K-24, K-26).
- Uyumayan çocuğun başında yedi ayet okunur ve "Kur'an çarpma" denilen yöntemle kitabın iki kapağı birbirine vurulur (K-2, K-24).
- Konuşma güçlüğü çeken çocuğun damağındaki şişlik el yardımıyla patlatılır veya hafif bir kesikle kanatılır (K-7, K-15, K-28).
- Çocuğun şifa bulması için kurban adanır (K-4, K-10, K-17, K-23).

- Yürümeyi desteklemek amacıyla üç tekerlekli, ahşap yürüteçler kullanılır (K-1, K-6, K-12, K-19, K-25, K-27).

İlk Diş/İlk Tırnak Kesme/İlk Saç Kesme

İnsan hayatındaki ilk deneyimler her zaman özel bir yere sahiptir. Çocuğun ilk dişini çıkarması, ilk adımı, konuşmaya başlaması, saçının ya da tırnağının ilk kez kesilmesi gibi dönüm noktaları; topluluk içinde merak, umut ve coşkuyla karşılanır. Bu yüzden söz konusu geçiş aşamaları, beraberinde çeşitli kültürel âdetleri getirir ve küçük kutlamalarla taçlandırılır (Altun 2004: 203).

Geleneksel yapı içinde özellikle ilk dişin çıkması ve ilk tırnağın kesilmesiyle ilgili uygulamalar öne çıkmaktadır. Örneğin, bebek ilk dişini çıkardığında aile bu sevinçli haberi paylaşmak için "diş hediği" kaynatır ve bu yiyeceği komşuları ile akrabalarına dağıtır. Bebeğin ilk tırnak kesiminde ise onun gelecekteki maddi refahını etkileyeceğine inanılan bir uygulama gerçekleştirilir; tırnağı kesilen çocuğun eli altın dolu bir keseye daldırılarak oradan bir altın alması sağlanır. Elde edilen bu altın; çocuk erkekse ileride kuracağı işe sermaye olması, kız ise çeyiz masraflarını karşılaması amacıyla aile tarafından özenle muhafaza edilir (Boratav 2015: 155).

Kolsuz' da ilk diş, ilk tırnak kesme ve ilk saç kesmeyle ilgili çeşitli uygulamalar:

- Çocuğun ilk dişi çıktığında diş hediği3 kaynatılarak komşulara ve akrabalara dağıtılır. Dağıtılan hedik kabı ile komşular ve akrabalar çocuğa hediye (sabun, giysi, para...) gönderir (K-3, K-5, K-8, K-9, K-11, K-13, K-14, K-16, K-18, K-20, K-21, K-22, K-26).
- Çocuk bir yaşına gelmeden tırnağı kesilirse, çocuğun hırsız olacağına inanılır (K-11, K-22).
- Çocuğun saçı, bir yaşına gelmeden kesilmez (K-5, K-14, K-26).
- Adak adanarak dünyaya gelen çocuğa "adaklı" denir. Adaklı çocuğun saçı yedi yaşına gelinceye kadar kesilmez. Saçı kesildiğinde kurban kesilip dağıtılır (K-3, K-9, K-18, K-27).
- Çocuğun ilk saç kesimi çocuk bir yaşına gelince yapılır. Kesilen saç için çocuğa hediye verilir (K-2, K-7, K-12, K-16, K-21, K-25).

İlk Gezme

Yeni doğan çocuğun geleceğini ve karakterini etkileyeceğine inanılan önemli uygulamalardan biri de "ilk gezme" dir. Bu pratik, kırkı çıkan bebeğin doğduğu güvenli ortamı terk ederek dış dünyayı ilk kez keşfetmesini simgeler. Halk inancına göre bu ilk yolculukta karşılaşılan insanların huyları ve ziyaret edilen mekânların durumu, çocuğun üzerinde derin izler bırakabilir. Bu nedenle, bebeğin olumsuz enerjilerden korunması, şansının ve bereketinin artması için gidilecek yerler özenle seçilir; ayrıca ziyaretlerde un, şeker ve yumurta gibi sembolik hediyeler verilerek inançsal koruma sağlanır.

Kolsuz' da ilk gezmeyle ilgili çeşitli uygulamalar:

- Lohusa ve bebek çok zorunlu haller dışında kırk gün dolana kadar evden çıkmaz; yalnızca yirminci günde (yarı kırk) kısa süreliğine dışarı adım atarlar (K-1, K-4, K-6, K-8, K-10, K-13, K-15, K-17, K-19, K-20, K-23, K-24, K-28).
- Kırkı çıkmadan sokağa çıkılması gerekirse anneye kırmızı, bebeğe ise sarı renkli örtü örtülür (K-13, K-27).
- Kırk gün dolmadan dışarı çıkarılan çocukların büyümesi durur ve bu çocuklar sürekli hastalanır (K-4, K-16, K-24).
- Bebeğin ilk ziyaret ettiği evde annesine yumurta verilir ve bebeğin saçı sakalı ağarana kadar yaşaması için yüzüne un sürülür. Verilen yumurta bereketli bir ömrü, yüze sürülen un ise aydınlık bir geleceği temsil eder (K-1, K-8, K-15, K-22, K-28).

- Evden çıkış öncesinde anne ve bebek için üzerlik yakılarak dualar okunur (K-3, K-7, K-11, K-18, K-23, K-26).
- Dışarıya yapılan ilk ziyarette mutlaka anne veya kayınvalide evine gidilir (K-2, K-5, K-6, K-9, K-10, K-12, K-14, K-17, K-19, K-20, K-21, K-25).
- Henüz kırkı dolmamış iki lohusa kadın birbirleriyle görüştürülmez (K-9, K-20).
- Bebeğin misafir olduğu eve et sokulmaz; aksi halde etin ağırlığı altında kalan çocuk boynunu tutamaz. Eve et girmesi zorunluysa, bebek önce dışarı çıkarılır; et içeri alındıktan sonra bebek tekrar eve getirilir (K-5, K-15, K-25).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Niğde ili Ulukışla ilçesine bağlı Kolsuz köyünde gerçekleştirilen bu araştırma, doğum çevresinde şekillenen geleneksel uygulamaları tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma neticesinde doğum öncesi süreçte 168, doğum sırasında 61 ve doğum sonrasında 161 geleneksel uygulamanın tespit edilmesi, yöredeki halk kültürü birikiminin boyutunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, kültürel belleğin korunması meselesinin saha verileriyle somut biçimde değerlendirildiğini göstermektedir.

Elde edilen veriler, Kolsuz köyündeki doğum geleneklerinin tamamen kaybolmadığını; değişim ve sürekliliğin birlikte işlediği dinamik bir süreçte yaşatıldığını göstermektedir. Hastane doğumlarının yaygınlaşması ve gebelikte cinsiyet tahmininde ultrason gibi modern tıbbi yöntemlerin kullanılmaya başlanması gibi bazı alanlarda dönüşümler yaşanmıştır. Buna karşın al basmasından korunma, kırk çıkarma, ad koyma, göbek bağının tavana asılması ve demir bileklik takılması gibi pratiklerin sürmesi, modernleşmenin gelenekler üzerinde tek yönlü bir çözülme yaratmadığını; bazı unsurların değişirken bazılarının korunduğunu göstermektedir.

Mülakat verileri, geleneksel aktarımda özellikle orta ve ileri yaş gruplarındaki kadın kaynak kişilerin belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Tarım ve hayvancılığın zayıflaması, genç nüfusun göç etmesi ve köyün ana ulaşım güzergâhında yer alması dış etkileşimi artırarak kültürel aktarım süreçlerini dönüştürse de ritüellerin varlığını sürdürmesi yerel aidiyetin gücünü göstermektedir.

Bu çalışma, Kolsuz köyündeki doğum geleneklerini bütüncül bir yaklaşımla kayıt altına alarak Türk halk bilimi literatürüne katkı sağlamaktadır. Araştırma, Türk kültürünün ortak özelliklerinin yanı sıra her yerleşim yerinin kendi tarihsel birikimiyle farklı uygulamalar geliştirebildiğini ortaya koymuştur. Bu yönüyle elde edilen veriler, somut olmayan kültürel mirasın belgelenmesi ve ileride yapılacak mukayeseli çalışmalar için güvenilir bir zemin sunmaktadır.

Sonuç olarak Kolsuz köyü örneği, doğum ritüellerinin yalnızca biyolojik bir geçiş sürecini değil; anne-bebek korumasını, toplumsal dayanışmayı ve kültürel aktarımı sağlayan işlevsel yapılar olduğunu kanıtlamaktadır. Bu doğrultuda benzer yerel çalışmaların artırılması, somut olmayan kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAK KİŞİLER

- K-1:** R. Özkan, 1960, emekli, ilkokul, Temmuz/2021.
K-2: S. Özkan, 1955, emekli, ilkokul, Ocak/2022.
K-3: M. Özkan, 1959, emekli, ilkokul, Ağustos/2021.
K-4: A. Özkan, 1956, ev hanımı, ilkokul, Ocak/2022.
K-5: G. Gündüz, 1953, ilkokul, ev hanımı, Temmuz/2019.

- K-6:** M. Özçelik, 1943, ev hanımı, ilkokul terk, Ağustos/2019.
K-7: F. Mutlu, 1948, ev hanımı, ilkokul terk, Temmuz/2018.
K-8: K. Yavuz, 1951, emekli, ortaokul, Ağustos/2021.
K-9: Z. Aykul, 1936, Ev hanımı, ilkokul, Kasım/2020.
K-10: M. Gündüz, 1951, Emekli, lise, Temmuz/2026.
K-11: A. Adakçı, 1987, öğretmen, üniversite, Temmuz/2016.
K-12: D. Özdemir, 1962, emekli, ilkokul, Temmuz/2023.
K-13: M. Özkan, 1962, emekli, ilkokul, Ağustos/2024.
K-14: M. Can, 1964, emekli, ilkokul, Şubat/2023.
K-15: H. Gündüz, 1959, emekli, ilkokul, Ağustos/2025.
K-16: A. Gündüz, 1960, ev hanımı, ilkokul, Ağustos/2025.
K-17: H. Özkan, 1961, ev hanımı, ilkokul terk, Temmuz/2021.
K-18: M. Mutlu, 1947, emekli, ilkokul, Ağustos/2023.
K-19: N. Özdemir, emekli, ilkokul, Temmuz/2023.
K-20: S. Gündüz, 1953, emekli, ilkokul, Temmuz/2022.
K-21: M. Can, 1937, emekli, ilkokul, Temmuz/2024.
K-22: N. Can, 1970, ev hanımı, ilkokul, Ocak/2024.
K-23: E. Doğan, 1940, ev hanımı, ilkokul, Ağustos/2025.
K-24: C. Yıldız, 1947, emekli, ilkokul, Temmuz/2025.
K-25: C. T. Gündüz, 1964, emekli, ilkokul, Temmuz/2024.
K-26: S. Yıldız, 1949, emekli, üniversite, Ağustos/2023.
K-27: M. Yücel, 1953, emekli, ilkokul, Temmuz/2023.
K-28: F. Gündüz, 1955, emekli, ilkokul, Temmuz/2024.
K-29: E. Gündüz, 1960, emekli, ilkokul, Temmuz/2025
K-30: Ü. Gündüz, 1962, ev hanımı, lise, Temmuz/2025
K-31: E. D. Güney, 1951, ev hanımı, ilkokul, Temmuz/2021

Kaynaklar

- Abalı, İ. (2011). *Koçarlı Halk Kültürü*. Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi.
- Adakçı, Ü. (2022). *Kayseri İli Sarız İlçesi Halk Kültürü Araştırması*. Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alkaya, E. (2001). Türklerde Ad Verme Geleneği Ve Kişi Adları. *Türk Kültürü Dergisi*, 39(459), 442-448.
- Altun, I. (2004). *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme Ve Ölüm*. Kocaeli: Yayıncı Yayınları.
- Artun, E. (2005). *Türk Halkbilimi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Avcı, C. (2015). *Gaziantep Barakları Anonim Halk Edebiyatı Ve Halk Kültürü Araştırması*. Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Başçetinçelik, A. (2009). *Adana Halk Kültüründe Doğum- Evlenme- Ölüm*. Altın Koza Yayınları.
- Boratav, P. (2015). *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

- Creswell, J. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Araştırma Tasarımı*. Çev. Ed.:M. Bütün & S. B. Demir. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ekici, M. (2010). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme Ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Ergin, M. (1997). *Dede Korkut Kitabı I (Giriş- Metin- Faksimile)*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gökbel, A. (2006). Sivas Yöresinde Albasması İle İlgili İnanç Ve Uygulamalar. *VII.Milletlerarası Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*. Gaziantep.
- Kalafat, Y. (1995). *Doğu anadolu' da eski türk inançlarının izleri*. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- Karakaş, A. (2005). *Feke Halk Kültürü Araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Akat, Abdullah. vd. (2016). *Halk Bilimi El Kitabı*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Örnek, S. (2000). *Türk Halk Bilimi*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sevinç, N. (1987). *Eski Türklerde Kadın Ve Aile*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Van Gennep, A. (2022). *Geçiş Ritleri: Tabular, Batıl İnançlar, Büyüler, Ayinler Ve Törenler*. Çev.: Oylum Bülbül Beşler. İstanbul: Nora Yayınevi.